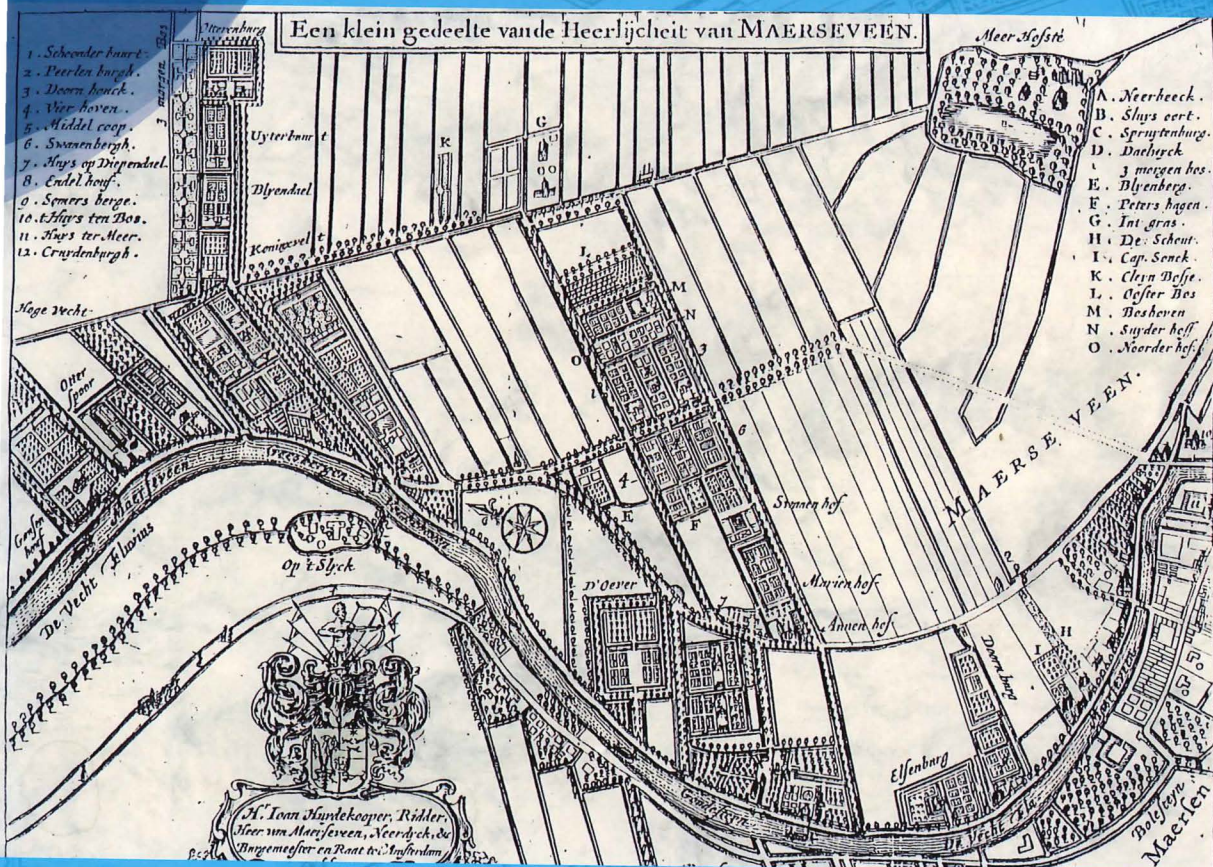

jaargang 43
nr. 3 - 2016

PERIODIEK

Historische Kring Maarssen

Met o.a.:

Gas in Maarssen

De brug bij herberg
't Swarte Varke

Een verlegen
cabaretier te
Maarssen

Voor erkend schakelreeks

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK
+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

*Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.*

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN

aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingsregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Bestuur:

Vacature, voorzitter

Arie van Ginkel, secretaris

Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346.564168, e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Ronald van Tongeren, penningmeester

Tineke Barneveld, Hans van Bommel, Henk Blaauw,

Bert de Ruiter, Jan Simonis, Ria Tjhuis, Arie de Zwart.

Leden van verdienste:

drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haaften

(26-02-2015), mevr. R. Tjhuis (10-03-2016)

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel

(22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002), Mevr. M.C.

Hatzmann-Scheltema (23-02-2006), B. Visschedijk

(26-02-2009), Mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011),

A. de Zwart (03-03-2011), H. Blaauw (06-03-2014)

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Willem Gresnigt (secretaris),

Piet Gentenaar, Nelleke Hendrikse, Astrid Kuiper,

Bert de Ruiter, Ria Tjhuis

Kopij zenden aan: Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6,

3601 DR Maarssen, tel.: 0346.563599, e-mail:

bestuur3@historischekringmaarsssen.nl (ook verkoop losse nummers)

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 14 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Ronald van Tongeren, Wilhelminaweg 1a, 3603 CR Maarssen, tel.: 0346.556696, e-mail: penningmeester@historischekringmaarsssen.nl. Eventuele stortingen op ons rekeningnummer NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester HKM

Vormgeving en productie:

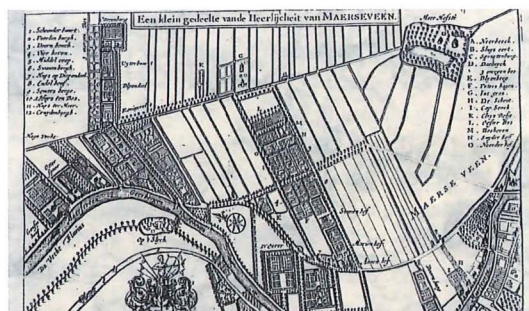
Topic Creatieve Communicatie, Wierden

Colofon en Inhoud	83
Kringnieuws	84
De opkomst van het buitenleven aan de Vecht	86
De brug bij herberg 't Swarte Varke	94
Een verlegen cabaretier te Maarssen	98
H.J. de Ruiter, burgemeester tijdens de wederopbouw	105
Het woonwagenkamp aan de Kanaalstraat	108
Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM	110
Gas in Maarssen	112
Uit de Oude Schoenendoos Deel 67	118

OP DE COVER

PERIODIEK

Een kaart uit 1660 van "Een klein gedeelte van de Heerlijckheit van MAERSEVEEN"

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden. De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 1 oktober 2016.

Excursie naar Deventer en Hattem

Met ruim 50 deelnemers vertrok de bus op 28 mei jl. om 8.30 uur uit Maarssen. Bij Deventer stapten we uit op de westoever van de IJssel, met een prachtig gezicht op de stad, om met de pont naar de overkant te varen. Na de koffie werd in drie groepen een bijzonder mooie stadswandeling gemaakt door de gerestaureerde oude binnenstad. In de middag reden we via een aangename route door het groen naar Hattem, waar we de musea Voerman en Anton Pieck bezochten. Om half zes werd het gezelschap weer in Maarssen afgezet. Het is nog wel aardig te vermelden dat het de 35e busexcursie van de Kring was. Hans Sagel nam in 1982 het initiatief voor de eerste. We bezochten toen Kasteel Amerongen. Onze dank gaat uit naar Tineke Barneveld en Ria Tijhuis voor de interessante programmering en verzorgde organisatie. Ronald van Tongeren willen we bedanken voor de financiële en administratieve afhandeling.

Programma HKM Najaar 2016/Voorjaar 2017

De Kring is bij de volgende evenementen aanwezig:
Zaterdag 10 september 2016: Open Monumentendag.
Zaterdag 24 september 2016: Tienhoven Toont.
Zaterdag 1 oktober 2016: Cultuurhuis, Brokdele Breukelen bij het RHC.
Zaterdag 5 november 2016: Vrijwilligersdag Bisonspoor.

Data van lezingen om in uw agenda te reserveren

Let op wegens grote belangstelling zal Hans van Bommel op maandag 24 oktober 2016 zijn lezing 'Wandeling door Maarssen' herhalen.
Eerder bekend gemaakte lezingen:
Donderdag 6 oktober 2016: De archeologie van Leidsche Rijn en het Domplein door Herre Wynia.
Maandag 24 oktober 2016: Herhaling lezing Hans van Bommel 'Wandeling door Maarssen'.
Donderdag 17 november 2016: Slot Zuylen en zijn bewoners door Fred Vogelzang.

Donderdag 12 januari 2017: Film Maarssen 1957 door Bert de Ruiter en lezing van Hans van Bommel.
Donderdag 9 maart 2017: Jaarvergadering HKM en na de pauze lezing van Cees Eysberg over de cultuur van het schaatsen.

Maandag 10 april 2017: De binnenvaart door ir. Ruud Filarski.

Alle lezingen vinden plaats in de Open Hof en beginnen om 20.00 uur.

Schenkeningen

De heer Van Hof schonk ons 'De Prins der Geïllustreerde Bladen', jaargangen 1925, 1927 en 1928. Ook Han Brinkhof schonk ons een exemplaar van dit tijdschrift.

Van Menno Brinkman, Chef kabinet van de voormalige gemeente Maarssen, ontvingen we 12 ingebonden delen met kopieën van krantenartikelen betreffende de gemeente Maarssen over de jaren 1981-1984.

Erik van Vredendaal schonk onze Kring het boekje 'Recepten, wenken en raadgevingen voor de huisvrouw in Distributie-tijd 1943'. Daarnaast ontvingen wij van hem 'Overzicht distributiedienst Maarssen, Breukelen en Tienhoven: Nieuwe bonkaarten', november 1942.

De heer L. Rijsterborgh schonk ons vijf ontwerp-tekeningen van de hand van de architect W. Wijmstra van een villa die gestaan heeft aan de Parkweg langs de Vecht op het terrein dat nu opnieuw met villa's bebouwd wordt.

Alle gevers weer hartelijk dank.

Oproep aan onze leden

Veel leden hebben gereageerd op de oproep om het e-mailadres aan de ledenadministratie bekend te maken. Heel hartelijk dank daarvoor, maar wij herhalen onze oproep omdat er leden zijn die nog niet gereageerd hebben. Bedenk: het bekend zijn van uw e-mailadres werkt kostenbesparend voor de HKM! Wij vragen u daarom uw e-mailadres aan ons bekend te maken. Stuur een e-mail aan de penningmeester van de HKM en noem daarin uw naam, woonadres en e-mailadres. Het e-mailadres van de penningmeester is: rtongere@ziggo.nl
Hartelijk dank voor uw medewerking.

Open Monumentendagen op 10 en 11 september 2016

De volgende monumenten en instellingen zijn gratis te bezoeken. Let op: per monument zijn er verschillende openingsdagen en openingstijden.

In Maarssen

Vechtstreekmuseum, Diependaalsedijk 19b. Open op 10 en 11 september van 11.00 tot 17.00 uur. U kunt onder andere gratis de tentoonstelling bezoeken over theekoepels, er is een fietsroute en er zijn attracties voor de kinderen.

Goudestein, Diependaalsedijk 19. Open op 10 september van 11.00 tot 16.00 uur en op 11 september van 11.00 tot 17.00 uur. Rondleidingen en korte lezingen over de geschiedenis van Goudestein. Het ensemble Clamore speelt 18e eeuwse muziek.

Heilig Hartkerk, Breedstraat 3. Open 10 september van 11.00 tot 16.00 uur. Bezoekers kunnen de toren in om het carillon te bekijken. Beiaardier Wout van der Linden zal uitleg geven en het carillon alsmede het kerkorgel bespelen.

Dorpskerk, Kerkweg 19. Open 10 september van 10.30 tot 16.00 uur. Er zijn rondleidingen en het fraaie Meere-orgel zal worden bespeeld. Ook de drone-film die in de herfst van vorig jaar van de kerk is gemaakt, zal worden vertoond.

Zaalkerkje van de Gereformeerde Gemeente, Kerkweg 14. Open 10 september van 10.30 tot 15.00 uur. Bezichtiging van de kerk en expositie van gepersonaliseerde kisten en herinneringsbeelden en beeldurnen.

Oude Stoomgemaal Bethunepolder, Machinekade 19. Open op 10 september van 10.00 tot 16.00 uur voor bezichtiging. Het gemaal zal in werking zijn. Ook is hier een foto-opstelling te vinden over de restauratie van *het bruggetje op de kruising Zandpad/Machinekade*.

Fort Maarsseveen, Herenweg 3. Open 10 september en 11 september van 10.00 tot 17.00 uur. Bezoek de expositie: 'Ontdek het verhaal' van Fort Maarsseveen en neem deel aan een rondleiding

en/of een speurtocht op, door en over het fort.

Villa 'Eau de Vie' langs de Vecht, Zandpad 25. Open op 10 september van 10.30 tot 16.00 uur voor bezichtiging van de tuin.

In Oud-Zuilen

Slot Zuylen, Tournooiveld 1. Open 10 september van 11.00 tot 17.00 uur: museumwinkel, museumcafé en tuin. Het slot is te bezoeken via een rondleiding: elk half uur van 11.30 tot 16.00 uur.

Begraafplaats Oud-Zuilen, Groeneweg. Open 10 september van 10.30 tot 16.00 uur.

Slotkapel van Oud-Zuilen, Dorpsstraat 10. Open 10 september van 13.00 tot 16.00 uur. U kunt de kerk bezichtigen.

Poldermolen Westbroek, Nedereindsevaart 3. Open 10 en 11 september van 10.00 tot 17.00 uur. De molenaars ontvangen u graag voor een rondleiding.

In Tienhoven

Molen 'De Trouwe Wachter' en stuwsluis, Dwarsdijk 12. Open 10 september van 11.00 tot 16.00 uur. Molen en gerestaureerde sluis zijn op deze dag te bezoeken.

Kerk van Tienhoven, Laan van Niftarlake 42. Op 10 september is de kerk open van 10.00 tot 16.00 uur. Bezoekers kunnen aan de hand van een beschrijving de kerk bezichtigen.

Streekmuseum Vredegoed, Heuvellaan 7, Oud Maarsseveen-Tienhoven. Open op 10 september van 10.00 tot 17.00 uur en 11 september van 13.00 tot 17.00 uur. Er is elk uur een rondleiding door het museum. Eigenaar Bert van der Tol stelt u ook in staat een deel van *zijn woonhuis met Jugendstilelementen* te bezichtigen.

Afsluiting van de dag (10 september) vindt plaats om 17.00 uur op het Kerkplein in Loenen waar ook de Bronzen Troffel zal worden uitgereikt. Iedereen is welkom! ●

Opkomst van het buitenleven aan de Vecht

Auteurs: Jan Simonis
Jaap Kottman
Hans van Bommel

Vooraf

Binnen de Historische Kring Maarssen (HKM) wordt door de auteurs van dit artikel onderzoek gedaan naar de verdwenen buitenplaats Elsenburg, ooit gelegen op het terrein van de huidige buitenplaats Doornburgh langs de Vecht in Maarssen. De oevers van de Vecht zijn cultuur- en kunst-historisch gezien een uitermate belangrijke plek.¹⁾ Daar ontstond immers een compleet Arcadië van talloze buitenplaatsen. Het overgrote deel van die buitenplaatsen is nu verdwenen. Veel weten wij daar niet van, want onderzoek richtte zich tot nu toe vooral op de nog bestaande buitenplaatsen. In het geval van Elsenburg voelt dit eens te meer als een lacune in onze kennis, want Elsenburg, althans de laatste van de drie elkaar opvolgende buitenplaatsen met die naam, was waarschijnlijk de grootste buitenplaats ooit langs de Vecht gebouwd.

²⁾ Dat maakt extra nieuwsgierig.

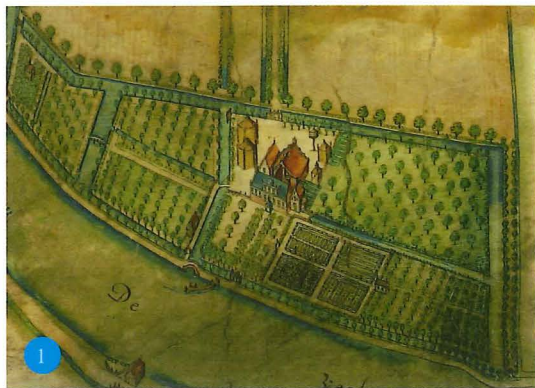
In deze eerste bijdrage in een reeks over het verdwenen Elsenburg wordt de achtergrond

geschetst van het ontstaan van de vele buitenplaatsen op en vanuit de plek waar ook Elsenburg was gelegen.

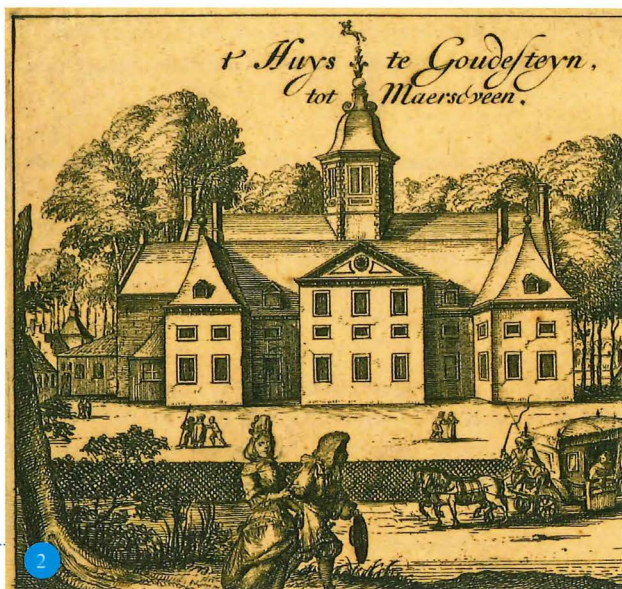
De ontwikkeling van de 'Heerlycheyt van Maersseveen'

De geschiedenis van Elsenburg moet beginnen bij Joan Huydecoper (1599-1661). De vader van deze rijke Amsterdamse koopman en vooraanstaand lid van de Amsterdamse regentenklasse was Jan Jacobsz Bal (1541-1624), alias Huydecoper, die in 1608 de boerderij De Gouden Hoeft in Maarssen kocht. Zoon Joan zou deze boerderij uitbouwen tot een volwaardig buitenhuis onder de naam Goudestein (zie afbeelding 1 en 2)³⁾.

Joan Huydecoper liet het echter niet bij het stichten van zijn eigen buitenhuis. Over een reeks van jaren deelde hij de akkers en weilanden langs de Vecht en in de polder op in kavels, verbeterde de waterhuishouding, plantte bomen en verkocht vervolgens de grond aan Amsterdammers die op zoek waren naar een geschikte plek voor een buitenhuis. In de loop der jaren werd Goudestein zowel langs de Vecht als naar achteren de polder in, omringd door een groot aantal buitenhuizen.

Begin van de uitbouw van Goudestein: combinatie van boerderij en buitenverblijf. Detail uit de kaart van B.F. van Berckenrode uit 1629.

Aan de Vecht werd toen “het type van de kleine buitenplaats geïntroduceerd, dat de Amsterdammers reeds kenden van de oevers van de Amstel. De agrarische kant ontbrak bij deze buitens geheel, of was minimaal ontwikkeld. Het huis met tuin en boomgaard namen vrijwel het gehele perceel in beslag. Er waren weinig bijgebouwen nodig, hoogstens een paardenstal en een tuinmanswoning.” ⁴⁾ Op de bekende kaart van Jacob Colom ‘Een klein gedeelte

De rijk geworden Amsterdamse handelsklasse zocht, naast investeringen in handel en scheepvaart, naar aanvullende investeringsmogelijkheden. Het willen vermijden van de grote risico’s van handel en scheepvaart speelde eveneens een rol bij dit zoeken naar andere beleggingsobjecten. ⁵⁾ De keuze viel daarbij op boerderijen, bouwland en weidegrond. “Het was een degelijke belegging, want met de welvaart der steden was de vraag naar

⋮ *God schiep de eerste Tuin, en Kaïn de eerste Stad.*

van de Heerlycheyt van Maerseveen’ uit 1660 is te zien dat er uiteindelijk zo’n 40 (kleine) buitenplaatsen rond Goudestein lagen (zie afbeelding 3). Het toenmalige Elsenburg was de eerste van deze kleinere buitenplaatsen rond Goudestein. Het werd gebouwd in 1637, maar het is opvallend dat op de manuscriptkaart van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1629, vermoedelijk gemaakt in opdracht van Huydecoper, al een perceel grond is ingetekend dat wordt aangeduid met de naam Elsenburg.

Op zoek naar beleggingsobjecten

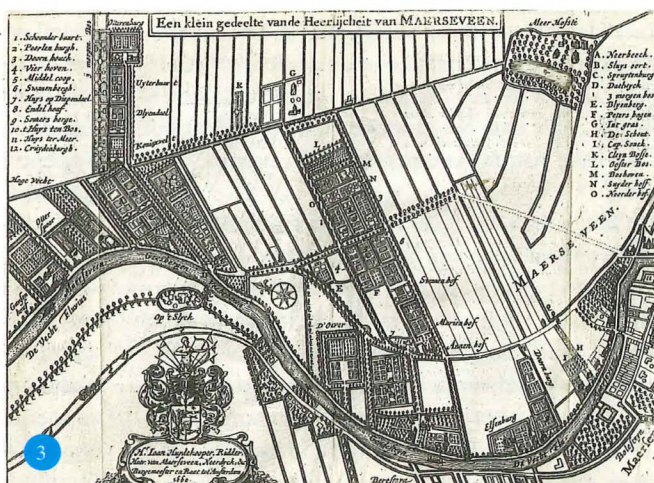
Hoe is de grote belangstelling voor het buitenhuis, de ‘trek naar buiten’, te verklaren? Welke drijfveren en gunstige omstandigheden speelden een rol? Een combinatie van economische, sociale en culturele factoren lijkt daarbij aan de orde te zijn.

producten van landbouw en veeteelt toegenomen. Zo werden de kooplieden landeigenaren.” ⁶⁾ Eerst richtten zij zich, aldus Van Luttervelt, vooral op de inpoldering van de meren in Noord-Holland en West-Friesland en toen de mogelijkheden daarvoor na ongeveer 1640 uitgeput waren, kwam de Vechtstreek in beeld. Waarschijnlijk heeft nog een andere factor een rol gespeeld bij het verplaatsen van de investeringen. Onderzoek laat zien dat er een nauwe samenhang bestaat tussen de agrarische prijzen en het droogleggingswerk in Nederland. De periode van de grote inpolderingsactiviteit van 1540 -1664 valt samen met de periode van hoge graanprijzen. Zakt de graanprijs, zoals het geval was in de beginperiode van de Tachtigjarige Oorlog 1565-1589 en in de periode 1640-1664, dan zakt ook de inpolderingsactiviteit in. ⁷⁾

▶ Een klein gedeelte van de Heerlijkheit van Maerseveen uit 1660 met situering van de vele kleine buitenhuizen ontwikkeld door Joan Huydecoper.

◀ De nieuwe achterzijde van Goudestein uit 1645, mogelijk naar ontwerp van Philips Vingboons. Ets van I. Leupenius, 1690. Bron: Het Utrechts Archief.

Steenoven Cromwijck. Prent van P.J. Lutgers (1857). Bron: Het Utrechts Archief.

Jan Jacobsz Bal, alias Hydecooper, de vader van Joan, was zo'n Amsterdamse investeerder. Hij kocht al in 1608 in Maarssen 'de huysinge mette hofstede genaemt de Gouden Hoeff'. Nog eerder, in 1591, had hij grond gekocht langs de Vecht waarop een steenfabriek werd gebouwd waarvan hij mede-eigenaar werd. Het beleggen in de pannen- en steenbakkerijen langs de Vecht was een aantrekkelijke investering in een tijd van groeiende steden (zie afbeelding 4). De aankoop van grond was waarschijnlijk mede bedoeld voor kleiwinning, de grondstof voor de pannen- en steenbakkerij.

Voor zoon Joan is het economisch motief ook belangrijk geweest. Hij kocht gronden, die hij verkavelde, verbeterde en vervolgens doorverkocht. De Huydecopers kan men in dit opzicht als pioniers zien, want eerst tegen het eind van de zeventiende eeuw nam het grondbezit in de Vechtstreek door rijke Amsterdammers een omvangrijke vorm aan.⁸⁾

Uit het gedrag van Joan Huydecoper en zijn vader blijkt dat aankoop van grond niet altijd (direct) gepaard ging met het stichten van een buitenplaats. Anders geformuleerd: eerst was er het economisch motief om landeigenaar te worden en in vele gevallen ontstonden pas later nog andere motieven die leidden tot het stichten van een buitenplaats.⁹⁾ Op die andere motieven gaan wij in de twee volgende paragrafen nader in.

In het geval van de Huydecopers zien wij twee manieren waarop een buitenhuis tot stand kon komen: ten eerste de geleidelijke uitbouw van een bestaande hofstede - aanvankelijk met behoud van de agrarische functie - tot buitenhuis op gronden die vanuit economisch motief - landbouw, steen- en pannenbakkerijen - waren aangekocht en ten tweede de directe bouw van een specifiek buitenhuis zonder enige agrarische functie. De derde vorm zullen wij hierna ook nog tegenkomen: de ombouw van een middeleeuws kasteeltje tot buitenhuis.

De ideologie van het buitenleven

In 'de drang naar buiten' speelde tevens een ideëel-cultureel motief een rol. De behoefte om buiten te gaan wonen wordt in de literatuur over buitenplaatsen vaak geduid als een ontvluchten van de stad; de stad met haar stank, herrie, slechte hygiëne en ongezonde lucht. De groei van de welvaart en het stijgend bevolkingsaantal hadden in de stad ruimtegebrek veroorzaakt, met alle gevolgen van dien. In Amsterdam, het bekende voorbeeld, leidde het tot de stadsuitbreidingen van 1612 en 1654. Deze 'negatieve' houding ten aanzien van de stad en de verheerlijking van het platteland, althans zoals die in de kunst in het bijzonder in de 'hof- en lofdichten' tot uiting kwam, is ook een navolging van de idealen uit de antieke literatuur geweest. Het tegenover elkaar stellen

van stad en platteland is al volledig aanwezig in de literatuur van het antieke Rome bij de Romeinse schrijvers van de late Republiek en het vroege Keizerrijk: Cato, Varro, Vergilius, Horatius, Plinius de Jongere, Vitruvius en anderen.

‘De drang naar buiten’ is mede een uiting van een andere visie op de natuur en een zekere idealisering van het plattelandsleven. De natuur werd vooral door de stedeling niet langer uitsluitend beschouwd vanuit het nutsperspectief, maar als waardevol in en op zichzelf. Men genoot van de schoonheid, de zuiverheid en de rust van de vrije natuur. Het leven op het platteland werd positief gewaardeerd als mogelijkheid om te genieten van de genoegens van het landschap, de jacht, het vissen, het spelevaren, de ontspanning met vrienden enzovoort (zie afbeelding 5). James Ackerman heeft er in zijn boek ‘The Villa, Form and Ideology of Country Houses’ op gewezen dat de populariteit van het hebben van een buiten altijd gepaard is gegaan met een ‘ideologie’ waarin het landleven en de natuur werden verheerlijkt en gecontrasteerd met de stad en het stadsleven.

Ook in het Nederland van de zeventiende en achttiende eeuw komt die houding tot uitdrukking in literatuur en schilderkunst. Zo dichtte Jan Vos:

“De Koopmanschap en ’t land zijn ongelijk van paalen: De Beurszorg is voor ’t huis, en ’t land om aâm te haalen” (zie afbeelding 6). In de namen van de bekende buitenplaatsen als ‘Hofwijck’ (weg van het hof) van Huygens en ‘Sorghvliet’ (weg van de zorg) van Jacob Cats komt deze anti-houding ten aanzien van de stad ook tot uitdrukking. De zeventiende-eeuwse Engelse dichter Abraham Cowley drukte het nog scherper uit: “God the first

Koopmansbeurs van Hendrik de Keyser, circa 1612.
Bron: Wikimedia.

Gezicht op de Vecht met buitenplaats Elsenburg bij Maarssen.

Uitgegeven door I. Greve in 1719. Bron: Het Utrechts Archief.

5 ELSENBURG; het-Huys van den H. Theod. de Leeuw. Geene van Abcoude en Baambrugge.
v. Amsterdam by Boeck Greve boven de Beurs by t Scherm school inde Kas N. 7.

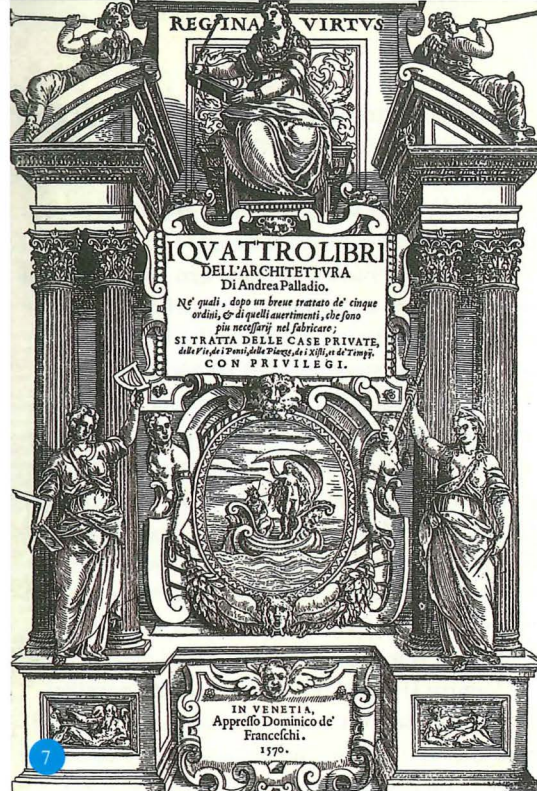
Garden made, and the first City, Cain.” (God schiep de eerste Tuin, - dat wil zeggen het Paradijs -, en Kaïn de eerste Stad).¹⁰⁾

Toch blijft de vraag of hier niet deels sprake is van een literair spel, van navolging van een klassiek literair genre gerevitaliseerd in de renaissance, want dezelfde Amsterdamse regenten/kooplieden waren toch trots op de pracht en macht van hun stad. Tegenover de literatuur van de hof- en lofdichten van het buitenleven waarin de stad een negatieve gevoelswaarde had, stond een literatuur waarin juist de lof werd bezongen van de stad. Schama wijst op de lofzangen van de stad in de vele zogenoemde ‘lof- en beschrijving-boeken’ die in de zeventiende eeuw verschenen. *“Tegen het midden van de zeventiende eeuw waren het, zoals te verwachten viel, de Amsterdamse lofredenaars die het meest lyrisch werden over hun woonplaats. Wanneer steden uit de oudheid werden aangehaald door de verzenmakers, konden ze nog niet in de schaduw staan van het stralende Amsterdam van die tijd.”*¹¹⁾ Bij gelegenheid van de opening van het Stadhuis werd Amsterdam door Vondel het tweede Rome genoemd.

Vogelzang noemt nog een interessante factor die de cultuur van het buitenleven in de Gouden Eeuw heeft bevorderd. Hij vermoedt dat de bouw van buitenplaatsen mede bevorderd is door de aanwezigheid van een groep machtige uit Antwerpen gevluchte Vlaamse kooplieden in Amsterdam. In Vlaanderen bestond immers de traditie van het buiten wonen al vanaf 1500 en de Vlamingen namen deze traditie mee naar hun nieuwe vaderland. Zo waren zij betrokken bij de drooglegging van de grote meren in Noord-Holland en het stichten van hofsteden die uitgroeiden tot buitenplaatsen.¹²⁾

De nabootsing van de adel

Naast de economische en culturele motieven speelden sociale motieven een rol, zoals navolging of statusoverwegingen. Tussen de bezitters van de Vechthuizen bestonden velerlei banden. Men was met elkaar verbonden als familie, als vrienden, als geloofsgenoten, als beroepsgenoten, als mederegenten of als stands- en stadsgenoten.¹³⁾ Men wilde een buiten bezitten omdat anderen, die men van nabij kende, een dergelijk huis ook bezaten. Joan Huydecoper had waarschijnlijk een belangrijke

De titelplaat van Palladio's architectuurtraktaat 'Quattro Libri dell'Architettura' uit 1570.

voorbeeldfunctie voor wat betreft de bouw van buitenhuizen in de Vechtstreek rond Maarssen. Hij was een prestigieus voorbeeld: niet alleen rijk, maar tevens vooraanstaand regent, burgemeester van Amsterdam. Men spiegelde zich aan het Italië van de renaissance en men kende de zestiende-eeuwse Italiaanse villa's uit de vele architectuurtraktaten onder andere van Palladio en Scamozzi (zie afbeelding 7). Constantijn Huygens was in Nederland de grote promotor van het classicisme volgens de interpretatie van Scamozzi. Dankzij zijn promotie werd het “de stijl van het hof en daarmee toonaangevend voor alle prestigieuze burgerlijke bouwwerken, voor zowel bestuursgebouwen als particuliere huizen.”¹⁴⁾ Joan Huydecoper was een erkend liefhebber van architectuur en maakte ook zelf ontwerpen voor buitenhuizen. Hij kende niet alleen Huygens, die bij hem op visite kwam op Goudestein, maar ook de bekende classicistische architect Philips Vingboons die onder andere zijn stadhuis in Amsterdam ontwierp en tekenleraar was van zijn kinderen.

In de literatuur worden de Hollandse kooplieden/regenten als 'burgers' vaak gecontrasteerd met de aristocratie. De burgerlijke cultuur wordt dan geschetst als een zelfstandige cultuur, niet georiënteerd op de aristocratische waarden en levenswijze. Wij zien echter dat Amsterdamse kooplieden wel degelijk een bepaalde aristocratische status nastreefden. Aankoop van grond en daarbij behorend (adellijk) huis was aantrekkelijk omdat men op deze wijze een titel kon verwerven en er bepaalde rechten aan kon ontfangen. Theodorus de Leeuw, de vierde eigenaar van Elsenburg, is daarvan een goed voorbeeld. Hij kocht van de Staten van Utrecht de heerlijkheid Abcoude-Baambrugge en mocht zich daardoor ambachtsheer van Abcoude-Baambrugge noemen. Hij verwierf daarmee de volgende rechten: de benoeming van allerlei functionarissen (schout en schepenen, secretaris en bode, kerkmeesters, omroepers, doodgravers, schippers enzovoort), heffing van de 13e penning, tiendrecht, recht van naasting, visserij- en watertol, weggeld, tinsgelden, zwanendrift, windrecht van de korenmolen enzovoort.¹⁵⁾ De aankoop van de grond leverde hem dus status op en inkomsten en controle over de omgeving waarin zijn bezittingen lagen. Een ander voorbeeld is Joan Huydecoper die in 1641 'Heer van de heerlijkheid Maarsseveen' werd en op grond daarvan allerlei rechten verkreeg verbonden aan de heerlijkheid.

Ook probeerde men tot de adellijke stand door te dringen door het kopen van een ridderhofstad.¹⁶⁾ Vogelzang geeft daarvan een aantal voorbeelden.¹⁷⁾ Op deze wijze kon men eveneens politieke invloed verwerven in de Staten van Utrecht, want op basis van het bezit van een ridderhofstad werd men lid van de Utrechtse ridderschap, althans onder bepaalde condities.¹⁸⁾ Luttervelt merkt op dat het aantal titels verbonden aan gronden en huizen uiteindelijk natuurlijk te klein was voor de groeiende regentenklasse. De Amsterdamse patriciërs gingen zich daarom vernoemen naar het landgoed dat men verworven had. Zo noemde bijvoorbeeld Jan van Raye zich Heer van Breukelerweerd, een op niets berustende titel. Bekend is dat ook Venetiaanse kooplieden door middel van aankoop van gronden op het vaste land een titel probeerden te verkrijgen. Inmiddels wordt uit cultuur-historisch onderzoek naar de 'buitenplaatscultuur' wel duidelijk hoe

misleidend de bekende uitspraak van Huizinga is geweest dat de zeventiende-eeuwse regenten op hun zomerse buitens in diepste wezen door en door burgerlijk waren. "*Achter de schijnbare eenvoud van de Amsterdamse burgerheren (...), ging naar het zich laat aanzien juist een welbewuste nabootsing van de ongetitelde ridderadel schuil.*" Die zogenoemde 'aristocratiseringstendens' beperkte zich niet tot de Amsterdamse heren. In alle gewesten deed die zich voor, met uitzondering van Zeeland waar de meeste adellijke geslachten in de loop van de zestiende eeuw waren uitgestorven. Het landbezit, het buitenhuis, de tuinkunst, de titels, de zelfbedachte familiewapens, de koop van heerlijke rechten enzovoort waren allemaal uitingen van en middelen in die processen van 'aristocratisering' en sociale distinctie.¹⁹⁾ Misschien is het beter in plaats van 'aristocratisering' de term sociale distinctie te gebruiken, want wat zich afspeelde was vooral een proces van sociale differentiatie binnen het patriciaat, de vorming van een top-elite die zich sociaal wenste te onderscheiden van de rest van het patriciaat.

Wel Amsterdammers, geen Utrechtse

Diverse motieven en overwegingen speelden dus een rol bij het ontstaan van de belangstelling voor een buitenplaats. Een aantal bijzondere omstandigheden maakte de realisering van deze 'wens' pas echt mogelijk.

Allereerst was er natuurlijk de grote welvaart van de Amsterdamse kooplieden, die in de loop van de zeventiende eeuw alsmaar toenam. Een andere belangrijke factor voor de stichting van buitenhuizen juist in Utrecht in de Vechtstreek, was het aanbod van goedkope grond. Na de reformatie was het kerkelijk grondbezit overgegaan in handen van de Staten van Utrecht. In de loop van de zeventiende eeuw, voornamelijk rond 1633 en ook nog na de Vrede van Munster in 1648, werd veel van dit bezit verkocht aan de provinciale elite en aan de Amsterdamse kooplieden om de oorlogsschulden te kunnen voldoen.²⁰⁾ De politieke situatie, dat wil zeggen de vrede en de veiligheid die de Vrede van Munster bracht, vormde eveneens een gunstige conditie voor het stichten van buitenhuizen. Nog een factor van belang bij de vestiging van Amsterdammers in de Vechtstreek was de goede bereikbaarheid van die streek. De Staten van

*Trekschuit ter hoogte van het
Rechthuis van Maarseveen.
Uitgegeven circa 1760.*

Utrecht werkten in die tijd bewust aan een verbetering van de verbindingen over land en water naar Amsterdam, omdat men zo hoopte te kunnen profiteren van de economische welvaart in Holland. Een bekend voorbeeld daarvan is de aanleg van de doorgaande trekschuitroute over de Vecht met een nieuw jaagpad naar Amsterdam. Zowel over de weg als over het water (per trekschuit) was sprake van zodanig goede verbindingen, dat men vanuit Amsterdam binnen een dag de Vechtstreek kon bereiken (zie afbeelding 8). Dat juist het zuidelijke deel van de Vechtstreek voor de aanleg van buitenplaatsen geschikt was, heeft te maken met het feit dat de oeverwal hier breder was dan in het noordelijke deel van de Vecht.²¹⁾ De bebouwing van de Vechtoevers met buitenplaatsen aan de Utrechtse 'kant' van de Vecht, vooral vanaf het tweede kwart van de zeventiende eeuw, was echter geen Utrechtse maar een Amsterdamse aangelegenheid. Waarom de Amsterdammers naar de (zuidelijke) Vechtstreek kwamen, is in het bovenstaande wel duidelijk geworden. De vraag blijft: waarom bouwden de Utrechtse er niet of nauwelijks buitenhuizen? Meischke geeft een verklaring voor de afwezigheid van de Utrechtse. Utrecht had weliswaar onder zijn inwoners een aantal oude families met grootgrondbezit buiten de stad, maar onder deze bovenlaag bevond zich, volgens hem, in de zeventiende eeuw geen welvarende burgerij die zich een buitenplaats kon veroorloven. De genoemde (adelijke) families die het zich wel konden veroorloven, hadden veelal vanouds middeleeuwse kasteeltjes op

geld beschikten en, zoals gezegd, vele onderlinge sociale relaties hadden. Het lijkt overigens niet echt waarschijnlijk dat de Utrechtse in de zeventiende eeuw geen geld gehad zouden hebben voor een buitenhuis, zoals Meischke stelt. Immers toen rond het midden van zeventiende eeuw de oorlogsdreiging was afgelopen en de infrastructuur ten oosten van Utrecht verbeterd werd, ontstonden daar naar schatting zo'n twintig buitenplaatsen. Maar inderdaad was het zo dat de grote bloei hier pas in de achttiende en negentiende eeuw plaatsvond.²³⁾ Bij dit alles moet wel bedacht worden dat de omvangrijke bebouwing van de Vechtoever en de polder bij Maarsseveen niet los gezien kan worden van de daadkracht en ondernemingslust van één man, Joan Huydecoper (zie afbeelding 9). Elsenburg was de eerste van de vele kleine buitenplaatsen rond Goudestein die Joan tot ontwikkeling bracht.

*Joan Huydecoper.
Vervaardiger: G. Flinck /
P. Holsteyn (1651).
Bron: Het Utrechts
Archief.*

Slot: de geschiedenis van Elsenburg

In de komende reeks artikelen wordt ingegaan op de geschiedenis van deze verdwenen buitenplaats. De geschiedenis van Elsenburg is echter niet 'in enkelvoud' te schrijven, want in feite heeft de buitenplaats Elsenburg drie hoofdhuizen gekend die hier als Elsenburg I, II en III worden aangeduid. Elsenburg I is het huis dat in opdracht van Jacob Burggraaf in 1637 ontworpen werd door de toen dertigjarige architect Philips Vingboons. Elsenburg II is het onder de vierde eigenaar Theodorus de Leeuw (eigenaar van 1716-1744) verbouwde Elsenburg I, waardoor een ander type buitenhuis ontstond. Wellicht is zelfs sprake geweest van een nieuw gebouwd Elsenburg. Elsenburg III is het volledig nieuw gebouwde Elsenburg dat de zesde eigenaar Jan de Witt (1775-1800) rond 1795 liet bouwen. Elsenburg II wordt dan afgebroken. Het volgende artikel heeft Elsenburg I als onderwerp, daarna volgen artikelen over Elsenburg II en III. ●

Noten

1. Zie voor een interessante behandeling van de relatie tussen Amsterdam en de Vechtstreek: Jonker-Duynstee, Juliette en Clercq, Steven de. *Gouden Bochten* (2015). Maarssen: Stichting het Vechtsnoer.
2. Meischke, R. Inleiding. De ontwikkeling van buitenhuizen aan de Vecht. In Munnig Schmidt, E. en Lisman, A.J.A.M. *Plaatsen aan de Vecht en de Angstel* (1997). Alphen aan de Rijn: Canaletto i.s.m. Oudheidkundig Genootschap Niftarlake. p. 20. Het begrip buitenplaats wordt zowel gebruikt als aanduiding van het buitenhuis op zich als het geheel van buitenhuis, bijgebouwen, tuin en park. Die gewoonte wordt hier gevolgd. Uit de context wordt duidelijk in welke betekenis het begrip wordt gebruikt.
3. Zie voor de rol van vader en zoon Huydecoper in Maarsen/ Maarsseveen: Schwartz, Gary. Jan van der Heyden and the Huydecopers. *The Paul Getty Museum Journal Volume 11* (1983). pp.197-220
4. Meischke (1997). p.8
5. Eerder zagen we bij de Venetiaanse kooplieden een zelfde verandering: van risicovolle zeehandel naar beleggingen in grond op de Terra Firma.
6. Luttervelt, R. van. *De buitenplaatsen aan de Vecht* (1970). Lochem: De Tijdstroom. p. 48
7. Slicher van Bath, B. *De agrarische geschiedenis van West-Europa 500-1850* (1976). Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum. pp. 220-223
8. Van Luttervelt (1970) verwijst op p. 50 naar de 'Nieuwe Kaart van Loenen' van rond 1700 waaruit blijkt dat er sprake is van omvangrijk grondbezit door rijke Amsterdammers.
9. Vogelzang geeft nog andere voorbeelden van dit gedrag: Pieter Jansz Reael die in 1633 de Nes aankocht en die pas in 1687 bebouwd werd met een buitenhuis en Dirck van Zinnick, bezat jarenlang grond in Maarssen voordat Hertefeld er op gebouwd werd. Zie: Vogelzang, Fred. 'Een paradijs, schier soeter en veel meer, als oyt de Werelt zaght'. Buitens in Utrecht (1609-1672). In Kuiper, Yme en Olde Meierink, Ben (redactie). *Buitenplaatsen in de Gouden Eeuw* (2015). Hilversum: Uitgeverij Verloren. p. 169
10. Aangehaald bij Kuiper, W. *Dutch Classicist Architecture* (1980). Delft University Press. p. 153
11. Schama, Simon. *Overvloed en onbehagen, De Nederlandse cultuur in de Gouden Eeuw*. Amsterdam: Uitgeverij Contact. pp. 302-303
12. Vogelzang (2015). p.158
13. Zie ook het boek van Kooijmans, Luuc. *Vriendschap en de kunst van het overleven in zeventiende en achttiende eeuw* (1997). Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
14. Ottenheim, Koen. *Schoonheid op maat. Vincenzo Scamozzi en de architectuur van de Gouden Eeuw* (2010). Amsterdam: Architectura en Natura Pers. p. 69
15. Ditzhuyzen, R.E. van. Het huis Elsenburg aan de Vecht en zijn eigenaren (1637-1813). In Centraal Bureau voor Genealogie en het Iconografisch Bureau. *Jaarboek deel 38* (1984). Den Haag. p.183
16. Oorspronkelijk is de term ridderhofstad de aanduiding van de grond en woning van een 'riddermatige'. In het gewest Utrecht werd in verband met de toekenning van de gebruikelijke belastingvrijdom precies omschreven aan welke voorwaarden men moest voldoen om in aanmerking te komen als ridderhofstad. Het huis moest bijvoorbeeld een gracht hebben en een ophaalbrug, ouders moesten tot de adel behoren enzovoort. In Utrecht hanteerde men een lijst van adellijke huizen die erkend waren als ridderhofstad.
17. Vogelzang (2015). p. 163
18. Van Luttervelt (1970). In Utrecht was het door de bijzondere bestuursinrichting mogelijk om met behulp van geld en relaties kanunnik te worden van een der Utrechtse kerken en zo in de Staten vertegenwoordigd te zijn. Daarnaast was het op deze wijze mogelijk lid te worden van de Utrechtse ridderchap en in de Staten politieke invloed te verwerven.
19. Zie voor de 'aristocratiseringstheorie': Kuiper en Olde Meierink (2015)
20. Vogelzang (2015). p. 157
21. Zie website Venster op de Vecht.
22. Meischke (1997). p. 7
23. Vogelzang (2015). pp. 173-176

De brug bij herberg 't Swarte Varke

Auteur: Hans van Bommel

Enkele jaren geleden werd duidelijk dat de brug met sluis op de kruising van het Zandpad en de Machinekade aan grondig herstel toe was. Omwonenden, de Historische Kring Maarssen, de Vecht-Plassen Commissie, de gemeente Stichtse Vecht en ook de Provincie Utrecht, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Waternet en de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit van Stichtse Vecht zijn er vanaf 2009 druk mee geweest. Al deze aandacht heeft geresulteerd in het inzicht dat brug en sluis van bijzonder historisch belang zijn en dat daarmee bij de restauratie rekening gehouden dient te worden. Dit betreft bijvoorbeeld het terugplaatsen van verschillende historisch bijzondere elementen en het hergebruik van de oude stenen, muurankers en natuursteenwerk. Een kleine terugblik in de geschiedenis kan verduidelijken wat het belang is van de brug en van het behoud van de historische elementen.

De brug, de sluis, de vaart en de directe omgeving vormen samen een interessant historisch geheel dat nauw verbonden is met de familie die grote invloed heeft gehad op de geschiedenis van Maarssen, de Huydecopers. Brug, sluis, vaart en de nu verdwenen landinwaarts gelegen watermolen – rechts van het niet meer in gebruik zijnde gemaal uit 1930 – vormden ooit de inzet van een conflict tussen enerzijds Joan Huydecoper, de Amsterdamse regent en koopman die de oever van de Vecht hier in eigendom had, en anderzijds de Utrechtse aristocratie die de eigenaar was van de achterliggende polders. Deze laag gelegen veenpolders waren voor het lozen van het overvloedige water afhankelijk van de afvoer ervan via de vaart in de Vecht (zie afbeelding 1 en 2). Het omgekeerde kwam trouwens ook voor. Als het Vechtwater weer eens te hoog werd, moesten de sluisdeuren gesloten worden om het achterliggende gebied tegen overstrooming te beschermen.

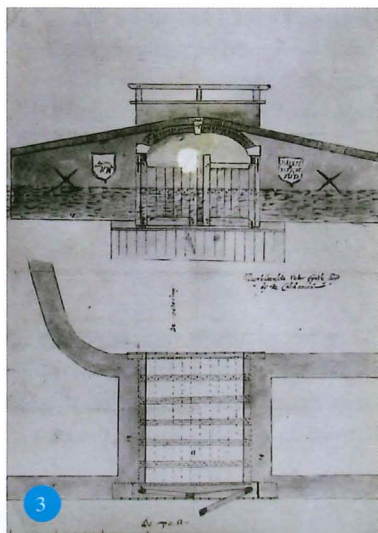
Vanaf 1640 werden in het gebied de voorzieningen voor de afwatering verbeterd door onder andere

De poldermolen die in het verleden zorgde voor de overslag van het overvloedige water uit het achterliggende gebied. Archief: Hans van Bommel.

De poldermolen in verval geschilderd door Willem van Leusden uit 1935. Olieverf op doek 1,20 m. bij 1,50 m.. Archief: Hans van Bommel.

Vroegst bekende afbeelding van brug en sluis uit 1647. Tekening: Het Utrechts Archief

Schilderij van Jan van der Heyden uit 1668, olieverf op doek. Te zien is het Rechthuis van Maarsseveen en links het bruggetje. Archief: Gary Schwartz.

de bouw van de watermolen en door de plaatsing van een sluis aan de monding van de vaart. De eerst bekende afbeelding daarvan dateert uit 1647 (zie afbeelding 3). Op deze prent zien wij dat links op de brug het wapen van Maarsseveen staat, met het zwarte varken, en rechts de tekst 'Maarseveensesluis'. Aan de rand van de afbeelding staat de tekst 'Maarseveense Nedereindsesluis bij de kalkoven'. In die tijd stond namelijk aan de Machinekade een kalkoven ten behoeve van de vele bouwwerkzaamheden in de zeventiende eeuw, zoals de bouw van buitenplaatsen.

Het conflict ontstond over de vraag wie nu de voorzieningen voor de verbetering van de afwatering moest betalen. De heftigheid van dit conflict had waarschijnlijk veel te maken met een eerder conflict tussen Huydecoper en de Utrechtse aristocratie. Toen Joan Huydecoper in 1637 namelijk de Heerlijkheid Tamen en Blockland kocht van de Proosdij van Sint Jan in Utrecht, was het Utrechtse patriciaat weinig gecharmeerd van de gedachte dat deze koopman zo lid zou worden van de (lagere) adel. Zij wisten de koop dan ook ongeldig te laten verklaren. Huydecoper liet het daar echter niet bij zitten en met hulp van stadhouder Frederik Hendrik, die goede relaties met Amsterdam van

belang vond, verwierf hij in de jaren rond 1646 de Heerlijkheid Maarsseveen en Neerdijk met alle rechten die daarbij behoorden.

Ook in het conflict rond de betaling van de verbeterde voorzieningen voor de afwatering van het gebied wist Huydecoper van geen wijken. Hij had aanvankelijk geen enkel belang bij de verbeterde afwatering, want zijn bezittingen lagen immers op de hoge kleigronden, terwijl de veenpolders één tot drie meter lager lagen. Het conflict eindigde voor de rechter in Utrecht en die besliste dat de verbeteringen (grotendeels) betaald moesten worden door de poldereigenaren.¹⁾

Joan Huydecoper was niet alleen als grondeigenaar bij deze plek betrokken, maar ook als Heer van Maarsseveen. Toen hij die status verwierf en het wapen van Maarsseveen, het zwarte varken, aan zijn familiewapen toevoegde, kreeg hij ook rechtsprekende, regelgevende en uitvoerende bevoegdheden. De plek van waaruit deze bevoegdheden door schout, schepenen en secretaris werden uitgeoefend, is de plek die hierboven is beschreven. De schilder Jan van der Heyden heeft in 1668 deze locatie in beeld gebracht (zie afbeelding 4). We zien op het schilderij links het

bruggetje over de monding van de vaart en rechts de herberg 't Swarte Varke', ook wel genoemd 't Wapen van Maarsseveen'. Aan de herberg hangt een uithangbord met het wapen van Maarsse-

vaart langs de Machinekade af te sluiten van de Vecht. In de brug boven de uitwateringssluis werden daartoe aan de zijde van de vaart twee met ijzeren deksels afgesloten kokers gemaakt die

Brug en sluis vormden een onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

veen met dat zwarte varken. De herberg was niet zomaar een herberg, maar ook het gebouw van waaruit Maarsseveen bestuurd werd en waar recht werd gesproken.

bestemd waren voor het plaatsen van zogenaamde 'Davids' (zie afbeelding 5 en 6). Dit zijn eenvoudige, ijzeren hijswerktuigen bestemd voor het inlaten van de schotbalken in de ijzeren sleuven die aan

Het bruggetje, de sluis en de vaart zijn ooit ook van landelijke betekenis geweest, namelijk als onderdeel van onze landsverdediging.²⁾ Cultuurhistorisch zelfs in die mate belangrijk dat er sprake is van een Rijksmonument. Brug en sluis vormden namelijk een onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De oude Hollandse Waterlinie, die voor ons land zo specifieke vorm van landsverdediging door middel van inundatie, werd in de negentiende eeuw vernieuwd door verlegging van de verdedigingsgordel naar het oosten, waardoor ook Utrecht binnen de linie kwam te liggen. Bruggetje en sluis werden in 1896 geschikt gemaakt voor deze functie binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie door het aanbrengen van enkele specifieke voorzieningen. In geval van inundatie van het achterliggende gebied was het nodig de

Deksels waaronder de koker zich bevindt waarin de David geplaatst werd. Foto: Hans van Bommel.

De David is rechts te zien op deze oude foto van rond 1900. Archief: HKM.

beide landhoofden waren aangebracht. Op deze wijze werd de vaart afgesloten van de Vecht. Aan de Vechtzijde zat ten behoeve van de meting van het waterpeil in de Vecht ook nog een geëmailleerde peilschaal die voorzien was van de letters D.V.O., dat staat voor 'Departement van Oorlog' (zie afbeelding 7). De kosten voor alle genoemde voorzieningen bedroegen in die tijd f 257, 82 ½. Bij de nieuwe, gerenoveerde brug zijn deze onderdelen allemaal weer aangebracht (zie afbeelding 8). Aan de Vechtzijde werd achter een stalen pijp nog een sluitsteen uit 1861 teruggevonden die aangaf dat de brug in dat jaar vernieuwd is. Ook deze steen is nu in ere hersteld. ●

Noten

1. Voor het bovenstaande is dankbaar gebruik gemaakt van het artikel: Schwartz, Gary. Jan van der Heyden and the Huydecopers of Maarsseveen. *The J. Paul Getty Museum Journal* Volume 11 (1983). pp.197-220.
2. Bijzonder is ook dat aan het eind van de Machinekade, links van het gemaal, een Hoogduits-Joodse begraafplaats is gelegen. Via de vaart werden de overledenen vanuit Maarssen per schip naar deze begraafplaats gebracht.

*De peilschaal
met de letters
D.V.O.*

*Foto: Hans van
Bemmel.*

Foto van de nieuwe brug met sluisdeuren en peilschaal.

Foto: Bert de Ruiter.

Een verlegen cabaretier te Maarssen

Auteur: Jan Simonis

Vooraf

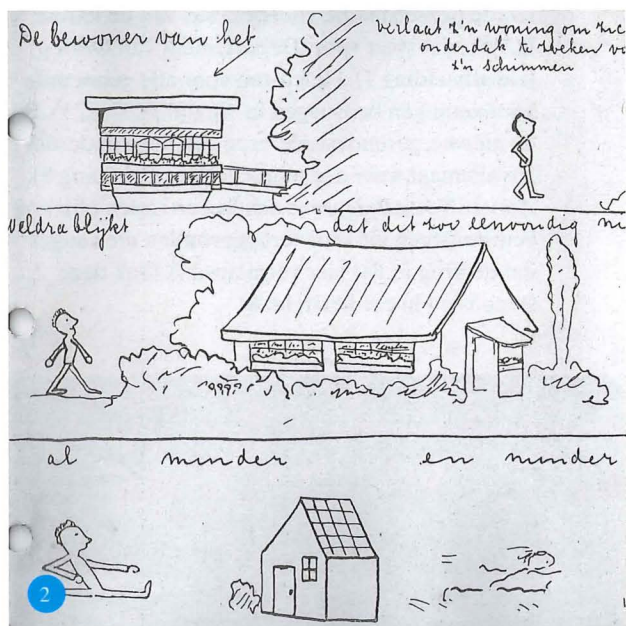
Via een schenking kwam onze Kring in het bezit van een uniek 'stripboekje' met op de omslag het getekende portret van een man en profil. Die man blijkt het boekje ook zelf gemaakt te hebben. Het vertelt in de vorm van een strip het verhaal van het ontstaan van het cabaret 'Chez Chiel' in Maarssen rond 1926. Achter 'Chez Chiel' gaat de man schuil die op het omslag is afgebeeld: de cabaretier Chiel de Boer. In de naoorlogse jaren werd hij een landelijk bekend cabaretier, maar de aanloop voor zijn professionele carrière vond plaats in Maarssen. Deze bijdrage vertelt aan de hand van het boekje over het ontstaan van het cabaret van Chiel de Boer in Maarssen.

De oude stal achter De Harmonie

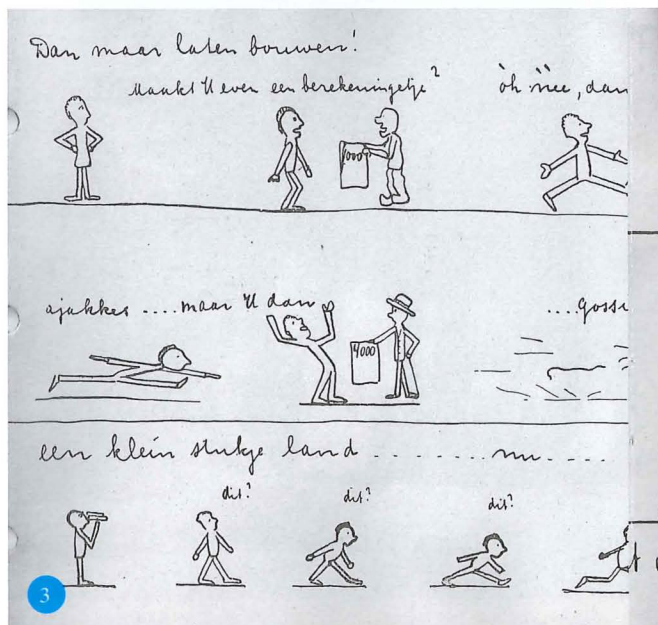
Michiel Karel de Boer werd in 1896 in Amsterdam geboren en ging na zijn HBS-opleiding in Utrecht tandheelkunde studeren. Direct na zijn afstuderen in 1923 kwam hij naar Maarssen en vestigde zich daar met zijn praktijk op een woonboot, 't Drijfhuys' zoals hij het zelf noemde, in de Vecht aan de Wilhelminaweg. ¹⁾ De eerste pagina's van

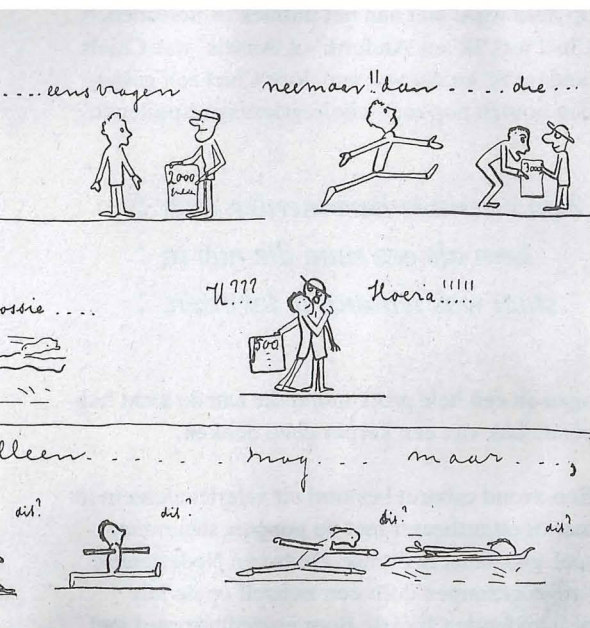
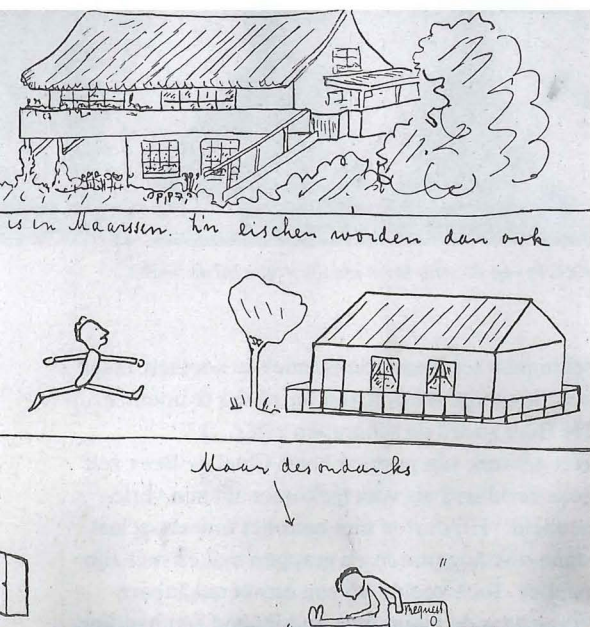
Chiel de Boer, rond 30 jaar oud, zoals afgebeeld op de voorkant van het boekje. Het boekje dateert van 8 oktober 1927.

De zoektocht door Maarssen naar een ruimte voor het cabaret.

Afbeelding 3: De voortgezette zoektocht. Dan maar bouwen?

het boekje vertellen hoe de jonge tandarts dan op zoek gaat in Maarssen naar een ruimte voor zijn cabaret, want dat is iets wat hij al vroeg ambieert (zie afbeelding 1).

Later, in een terugblik op zijn carrière, vertelt hij hoe zijn vader die drang die zich reeds op de middelbare school manifesteerde, met zorg gadesloeg. "Mijn vader voelde zich als een kip die een van haar kuikens het water ziet inlopen." Daarom, zo zegt hij, koos hij ook nog het wél 'fatsoenlijke' beroep van tandarts.²⁾ Al tijdens de tandartsstudie in Utrecht richtte hij zijn eerste amateurballet op: 'De Hanebalken' op een zolder op het Rokin in Amsterdam. De zoektocht in Maarssen naar een ruimte viel niet mee. De striptekeningen op de eerste bladzijden van zijn boekje laten het zien (zie afbeeldingen 2 en 3). Uiteindelijk vond hij een ruimte in een oude stal achter Hotel-Restaurant De Harmonie op de Kerkweg (zie afbeelding 4). Daar werd het cabaret ingericht.

Vrienden en bekenden uit Utrecht, Amsterdam en Maarssen verschaften de financiële middelen. De wanden werden met hulp van de kunstschilder Willem van Leusden versierd met teksten, tekeningen en wandplaten. Het Utrechts Nieuwsblad van 14 december 1926 spreekt van een sfeer in het cabaret die doet denken aan het Parijse nachtleven, een miniatuur Montmartre. "(...) De muren zijn half met linnen bekleed, perkamentachtige

Links achter is de stal te zien waarin het cabaret werd gevestigd. Bron: Archief mevrouw P. Buijs.

Chiel de Boer in zijn cabaret in de stal van de Harmonie.

lampjes werpen een gesluierd schijnsel door het vroegere stalletje dat niet meer terug te kennen is. Op de muren trokken allerlei geestige opschriften de aandacht, spookachtige gedaanten schijnen hier en daar een doodendans langs de wanden te maken.” Na afloop van de voorstelling werden de op de foto afgebeelde bankjes opgeklapt tegen de muur en kon er gedanst worden. Vanaf het plafond daalden er dan rieten schalen naar beneden met allerlei hapjes. In het boekje zit een foto die een indruk geeft hoe het cabaret er uit zag (zie afbeelding 5).

De cabaretvoorstelling

Het Utrechts Nieuwsblad typeert de inrichting van de stal ook als een soort ‘Schimmen- en Marionettentheater’. Dat lijkt eerder een beschrijving van een theater voor kinderen, dan een theater op ‘klein Montmartre’. Toch geeft het goed de eigenheid weer van het cabaret van Chiel de Boer. Poppen en schimmen vormden een belangrijk onderdeel van de voorstelling.

In Wikipedia wordt er het volgende over gezegd: “Een belangrijk en uniek onderdeel in het cabaret van Chiel de Boer was het schimmenspel. Het schimmenspel was doorgaans een toneelstukje dat werd verbeeld door middel van schaduwen op een scherm. (...) In de beginperiode zong Chiel de Boer veel Franstalige chansons die zijn publiek niet altijd verstonden en begrepen. Chiel de Boer gebruikte de schimmen om de inhoud van de liedjes voor zijn publiek te illustreren en te verduidelijken” (zie afbeelding 6). “Het gebruik van

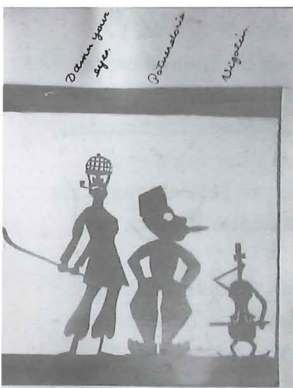
Enkele van de schimmen als illustratie bij de liedjes.

schimmen ter illustratie is uniek te noemen, maar ook de schimmen zelf zijn bijzonder te noemen. De Boer sneed de schimmen zelf (...).” Het gebruik van poppen heeft Chiel de Boer zelf eens verklaard als voortgekomen uit zijn verlegenheid. “Hij durfde niet eens het toneel op, laat staan ook nog praten en grappen maken met zijn publiek. Toch voelde hij een onweerstaanbare drang naar de kleinkunst en hij vond een handige oplossing. Zo ontstond de sprekende pop Anderik, die met de stem van De Boer vertelde wat Chiel kwijt wilde.” De verlegen kunstenaar hoefde zich op deze wijze niet aan het publiek te vertonen.³⁾ Chiel was ‘Ik’ en ‘Anderik’ of ‘Andrik’ was Chiels ‘andere ik’ en dat was een door Chiel zelf gesneden houten pop met schele, griezellig uitpuilende

*Zijn vrienden herinnerden zich :
hem als een man die niet in :
staat was iemand te kwetsen. :*

ogen en een hele grote mond die aan de lucht hangende bek van een karper deed denken.

Een avond cabaret bestond uit velerlei elementen: marionettentheater met de poppen, schimmenspel, goochelacts, Franse, Duitse en Nederlandse liedjes gezongen door een zichzelf op de luit begeleidende Chiel de Boer en geïllustreerd met de schimmen, conferences met gebruik van de pop

Andrik, imitaties, enzovoort. In het stripboekje zit een pagina waarop de titels staan van de liedjes die in het cabaret werden gezongen. Franse liedjes als Vous êtes si jolie, Cloches de Nantes, Ida la rouge, Sénateur, Quand on est jolie; Duitse als Der Tod von Basel, Wolga Schlepper, Es hatte ein Bauer ein schönes Weib, Und Du und Ich, Dumme Lise en Nederlandse liedjes als Marleentje, Ook ik heb m'n zwakke momenten, Waarmee ik maar zeggen wil, Dames, ik ben nog vrij, De ezelbalade, enzovoort.

De cabaretvoorstellingen werden één keer per maand gegeven en het bijzondere is dat men de voorstelling alleen kon bijwonen op uitnodiging van 'monsieur le directeur' Chiel de Boer (zie afbeelding 7). De entree bedroeg f 1,50 per voorstelling, maar dat bedrag werd als men lid was van de club in mindering gebracht op de jaarcontributie. Zo maar een kaartje kopen was niet mogelijk. Later constateerde Chiel de Boer dat het cabaret hem voor de oorlog alleen maar geld had gekost, eerst na de oorlog begon hij als professioneel cabaretier geld te verdienen met zijn optredens. De afgebeelde uitnodigingskaart laat 'Ik' zien, de zingende en luit spelende Chiel de Boer op het podium van zijn cabaret, en 'Anderik', de pop rechts onderaan de kaart. Nog een opmerkelijk detail: aan het plafond hangen links de rieten schalen die in de pauze en na de voorstelling naar beneden kwamen met daarop de 'hapjes' voor de bezoekers. Een onverwacht inkijkje in de wijze waarop tandarts Chiel de Boer cabaretier Chiel de Boer hielp, geeft een regel tekst in de linker marge van

Uitnodiging voor het cabaret Chez Chiel van Ik (Chiel) en Andrik (de pop).

de kaart: "Waarvoor Cor van Nel (tweede naam niet goed leesbaar, JS) een linoleumsneede maakte als tegenprestatie voor een paar gevulde kiezen."

Wie waren er en wie niet?

Toegang tot het cabaret verkreeg men dus alleen op basis van een uitnodiging. Dat doet natuurlijk de vraag opkomen wie er dan werden uitgenodigd. In het boekje wordt een aantal namen genoemd, waaronder ook bekende namen uit Maarssen (niet alle namen zijn goed leesbaar): Bert Hartog,

Nel Fortuin, Mevr. Dr. Hartog (echtgenote van de huisarts), Bep Emrik, Eddy Zeigentlich (?), Schetkamp, H. van Kuyk, Joop den Decker, Hermine Hartog, W. van Leusden, Han Pieck, P. Miche Jr., Rosa de Boer, Louk Hartog, H. Schutte, Thecla Kan, R. de Boer, P. Miche sr., Dr. A.M. Hartog (huisarts), S. Joosten, Arie Hartog, Ch. Klonk, Mevr. C. Kan, A.A.H. Hamer, Elmi Schreuder (vrouw van Chiel), Cis van Rhijn, Thom Hofman, Ernst Leyden, P. de Boer, J. Schreuder (vriend en mede-cabaretier), Ir. M.W. Land (directeur Bam-mens), Lien Lüske, Ir. W. Kuyk (directeur Bam-mens), J. Fortuin en Ina van Leusden (echtgenote van Willem).

Het is niet uit te sluiten dat het boekje de openingsavond betreft en dan is hier waarschijnlijk sprake van de vrienden en bekenden die Chiel de Boer op enigerlei wijze geholpen hadden bij het opzetten van het cabaret. Enkele aanwezigen zijn ook geportretteerd in het boekje (zie afbeelding 8). Eén naam verdient nog nadere aandacht,

Linksboven Rosa de Boer, rechtsboven Bert Hartog.
Links beneden Louk Hartog en rechts beneden Elmi Schreuder, echtgenote van Chiel de Boer.

namelijk Schreuder. Het bevriende echtpaar Schreuder hielp Chiel de Boer bij het maken van zijn programma en uit het stripboekje blijkt dat Joop Schreuder, aangeduid als Majoor Schreuder, ook conferences gaf. Chiel de Boer zag nog een voordeel in de aanwezigheid van het echtpaar: "Ze hadden een lieve dochter, ze heette Elmi en ze is nu mijn vrouw."⁴⁾

Uit het stripboekje wordt niet duidelijk of er nog meer mensen waren die optraden in het cabaret in Maarssen. Waarschijnlijk wel, want Chiel de Boer trad in zijn amateurperiode voor de Tweede Wereldoorlog altijd op met vrienden uit zijn studietijd, zoals de advocaat Mr. Ernst August Moes (artiestennaam Moestafa), en de makelaar in koffie Tony Straub (artiestennaam Antoine Brusta).⁵⁾ Het cabaret was kennelijk niet onomstreden in het dorp want in het boekje is een strip opgenomen over de 'niet-uitgenodigden' in de vorm van stripfiguren als 'Janus Gluur over de Muur' en 'Nelis Mochtikermaarin'. Onder het kopje "Wat de wereld er van zei" worden hun reacties weergegeven en "De wereld van Maarssen" zei er onder andere het volgende van: "Daar wordt gescharreld!!" "Dat is goddeloos!!" (zie afbeelding 9).

De niet-uitgenodigden van Maarssen en hun reacties.

Rechts op de afbeelding wordt verwezen naar de reactie van 'De andere wereld'. Het is een op de volgende pagina geplakt knipsel van een waarderend verslag uit een Utrechtse krant dat onder andere over het cabaret zegt: "Wat een origineel en kunstzinnig idee". In het verslag wordt ook gewag gemaakt van spanningen met de lokale bevolking, c.q. de burens: "Waar waren de muzikanten die op de vorige cabaret-avonden zoo geanimeerd de harmonica hadden getrokken? (...) Tja... er wonen in Maarssen óók nog lieden die van een goede nachtrust houden en jammer genoeg hun woning zeer dicht in de buurt van Montmartre lieten bouwen! Die hadden geklaagd. Ze konden des nachts niet slapen...."

Een professioneel cabaretier

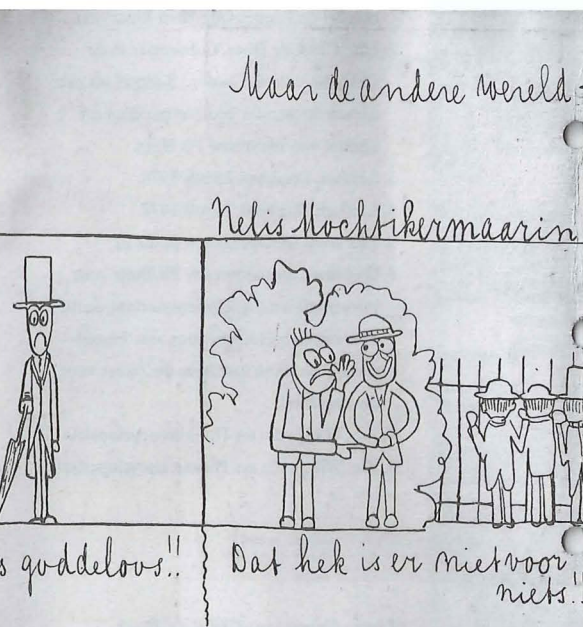
Van 1926 tot 1940 zou Chiel de Boer zijn cabaretvoorstellingen in Maarssen geven en vanaf 1931 ook in Amsterdam. Daar lag een praktische overweging aan ten grondslag, dan hoefde hij niet alsmaar nieuwe programma's samen te stellen, want dat vond hij een te grote belasting. De oorlog maakte een eind aan zijn cabaretactiviteiten, hij wijdde zich weer uitsluitend aan zijn tandartsenpraktijk. Na 1945 begon hij met een

eigen cabaretgezelschap een professionele carrière. Hij gaf voorstellingen door het hele land, maar ook voor de radio. Al voor de oorlog was hij een keer met zijn amateurgezelschap opgetreden voor de radio in het bekende programma de 'Bonte Dinsdagavondtrein' van de AVRO. De omroep bood hem toen echter geen contract aan omdat men hem nog niet rijp achtte voor het radiowerk. Na de oorlog werd hij landelijk bekend door zijn optreden bij dezelfde omroep elke twee weken op zondagavond in een eigen programma onder de titel 'Gaaf u even mee....' dat van 1949 tot 1957 werd uitgezonden. Voor deze omroep sloot hij ook met zijn gezelschap de eerste tv-uitzendavond af in 1951. Op zijn 61e besloot hij op te houden met cabaret en werd hij schooltandarts, maar helemaal het cabaret loslaten lukte toch niet. Hij leerde kinderen van de lagere school met behulp van zijn poppen het belang van een goede mondhygiëne. In 1957-1958 deed hij dit ook op de televisie in het programma 'Bij de tandarts'.

Na nog vier jaar als tandarts gewerkt te hebben, hield hij er op zijn 65e mee op, maar in zijn huis in Aerdenhout bouwde hij een klein toneeltje met versieringen in de stijl van zijn vooroorlogse cabarets. Daar gaf hij net als voor de oorlog voor invities kleine cabaretvoorstellingen. Vanaf 1961 hield hij ook 'huistoonstellingen' die een beeld gaven van zijn cabaretcarrière. Onze dorpsgenote mevrouw Pit Buijs heeft het genoegen gehad zo'n huistoonstelling te mogen bezoeken.⁶⁾ Hoe zij daar kwam? Mevrouw Buijs exploiteerde samen met haar man van 1960 tot 1980 Hotel-Restaurant De Harmonie en op een dag stond Chiel de Boer voor de deur, nieuwsgierig naar de plek waar hij zoveel jaar zijn cabaret had bedreven. Zij werd vervolgens hartelijk uitgenodigd om naar Aerdenhout te komen en ontving daartoe een uitnodigingskaart in de karakteristieke Chiel de Boer-stijl uit de vooroorlogse periode (zie afbeelding 10 op de volgende pagina).

Slot

"Chiel de Boer maakte cabaret in navolging van de Franse stijl van Jean-Louis Pisuise, voornamelijk bestaande uit mooie liedjes en zachte grappen over alledaagse onderwerpen."⁷⁾ Dit was eind jaren vijftig niet meer wat het publiek interessant

vond. Het was mede aanleiding om een punt achter zijn carrière als cabaretier te zetten. “Populair werden de geëngageerde cabaretiers die scherpe grappen maakten over de actualiteit (...)”⁸ Hij beseftte niet alleen dat de smaak van het publiek aan het veranderen was, maar ook dat hij nooit aan die smaak tegemoet zou kunnen komen. Hij was een zachtmoedig mens die – zo zei hij – “mensen

geen pijn kon doen” en dat vond hijzelf toch wel merkwaardig voor een tandarts. Zijn vrienden herinnerden zich hem als een man die niet in staat was iemand te kwetsen.

In de publicatie ‘De pop, de kast, de speler en het spel’ van het Instituut Collectie Nederland wordt gezegd dat het poppenspel in Nederland nooit beschouwd werd (en wordt) als onderdeel van de cultuur in tegenstelling tot Frankrijk,

Italië en Oost-Europa. Het poppenspel in Nederland heeft echter wel duidelijke bloeiperiodes gekend, onder andere rond 1920 in het bijzonder wat betreft het marionetten- en schimmentheater. Chiel de Boer geldt daarbij als een van de grote namen bij het schimmenspel.

In de laatste jaren te Aerdenhout legde hij zijn herinneringen vast in zijn boek “Een leven tussen kiezen en coulissen”. Hij overleed in 1978 op 81-jarige leeftijd. ●

Noten

1. De Boer woonde later onder andere ook op de Binnenweg 70 in Maarssen.
2. Uit: ‘Chiel de Boer, Cabaretier in de schaduw van zijn ander.’ Knipsel uit een tijdschrift zonder bronvermelding uit archief van mevrouw Pit Buijs.
3. Leidsch Dagblad, 25 juli 1978.
4. Leidsch Dagblad, 25 juli 1978.
5. Zie: www.theaterencyclopedie.nl
6. Met dank aan mevrouw Pit Buijs voor informatie en illustratiemateriaal, dank ook aan Syb Haisma voor zijn ‘bemiddeling’ en dank aan Arie de Zwart voor de inspiratie.
7. Zie: Wikipedia en Theaterencyclopedie.
8. Zie: Wikipedia en Theaterencyclopedie.

*Uitnodiging van Chiel de Boer.
Bron: Archief mevrouw P. Buijs.*

H.J. de Ruiter, burgemeester tijdens de wederopbouw

Auteur: Arie de Zwart

In 1948 werd H.J. de Ruiter burgemeester van Maarssen (zie afbeelding 1). Hij zou die functie tot 1967 blijven vervullen. Tijdens zijn burgemeesterschap, voor een groot deel in de naoorlogse wederopbouwperiode, hebben heel wat fundamentele ontwikkelingen plaats gevonden. We denken aan de duidelijke groei van de nieuwbouw in Maarssen-Oost, de scholenbouw in die tijd, de jeugdzorg en het proces van gemeentelijke herindeling.

Bouw en infrastructuur

Maarssen vertoonde vanaf midden jaren vijftig een duidelijke groei. De woningbouw stond in het middelpunt van de belangstelling. Dat was begrijpelijk gezien de honderden woningzoekenden. Aan het eind van 1956 waren dat er 359. Van gemeentewege werden 172 woningen gebouwd, waarvan 16 in Oud-Zuilen. In de particuliere sector werden 60 woningen verwezenlijkt. Aan het einde van het jaar waren 136 woningwetwoningen in aanbouw. 'Goed Wonen' bouwde 24 woningen (zie afbeelding 2).¹⁾ Het in 1954 door de gemeente aangekochte Diedrichstein in Oud-Zuilen werd tot twee woningen verbouwd.

In 1956 werden onder meer de volgende infrastructuurwerken voltooid: In de wijk Huis Ter Meer werd de Beekweg doorgetrokken tot aan de Parkweg en volgde de reconstructie van het bestaande deel van de Beekweg.²⁾ De Molenweg in Oud-Zuilen werd verlegd en er kwam herbestrating en aanleg van trottoirs op een gedeelte van de Rembrandtsingel (zie afbeelding 3).³⁾ en 4) De Dr. A.R. van Lingebrug werd gereviseerd.⁵⁾ In de Klokjeslaan en Driehoekslaen werd riolering aangelegd en de gashouder bij de Gaslaan werd dubbel zo groot gemaakt.

Aandacht voor de jeugd

Ook voor de ontspanning en activering van de

Burgemeester H.J. de Ruiter bij opening De Cloese in 1957.

Maarssen, Pieter de Hoogstraat

Maarssen, Rembrandtsingel hoek Nassaustraat

Ook Jeugd-appèl en het onderwijs waren actief op dit gebied. Een mooi voorbeeld is dat leerlingen in het voortgezet onderwijs, onder het motto 'Jongeren voor Ouderen', voor het derde achtereenvolgende jaar in de Harmonie een tot in de puntjes verzorgd programma voor een Sint Nicolaasfeest organiseerden voor ouderen.⁸⁾ In deze periode zorgde Jeugd-appèl ervoor dat in de snel groeiende nieuwbouw een jeugdgemeenteraad actief werd die in een eigen ruimte bijeen kon komen.

Gemeentelijke herindeling

Het aantal inwoners steeg in 1956 van 9.286 naar 9.540 en per 1 juli 1957 na de samenvoeging met Tienhoven (688) en een deel van Westbroek (673) kwam het totaal aantal inwoners rond de 11.000 te liggen.

Omvangrijke scholenbouw

106 www.historischekringmaarsssen.nl

In die jaren heeft De Ruiter ook de verhuizing van het gemeentehuis van Huis ten Bosch naar Goudestein begeleid, met alles wat daarmee samenhang.

Tenslotte

Al het hier bovenstaande is in de jaren vijftig van de vorige eeuw gebeurd. Het was een tijd van groei en ontwikkeling op allerlei gebied en een lofwaardig streven naar uitbreiding en innovatie, gericht op het welzijn van de burgers van Maarssen. Met veel van de in dit artikel genoemde ontwikkelingen had burgemeester De Ruiter bemoeienis. Des te merkwaardiger is het dat deze burgemeester, ondanks die lange en succesvolle ambtsperiode, de enige is wiens naam niet (meer) in de openbaarheid in het dorp voorkomt.⁹⁾ Hopelijk brengt de plaatselijke politiek daar verandering in. ●

Noten

1. De woningbouwvereniging is opgericht in 1946. Zij beheerde een aantal woningen. In 1956 werden voor het eerst woningen in eigen beheer gebouwd.
2. De bouw van de eerste nieuwbouwwijk van Maarssen werd geleidelijk gerealiseerd vanaf enkele jaren na de afbraak van Huis Ter Meer in 1902.
3. Dit betrof de weg die van de voormalige Daalsedijk naar de aan de Vecht staande korenmolen van De Ridder leidde. Ter plaatse is daar nu de fiets- en wandelbrug over de Vecht in de

wijk Opbuuren.

4. Deze was oorspronkelijk bedoeld als zuidgrens van de Schildersbuurt. De daar geplande singel zou de natuurlijke afsluiting van het nieuwbouwwijk gebied vormen.
5. De Vechtbrug die van 1925 tot 1974 dienst deed, ongeveer ter hoogte van de driesprong Kerkweg, Parkweg, Binnenweg.
6. Jeugd-appèl werd in 1948 opgericht. Het was een overkoepelend orgaan, waarin meer dan 40 Maarssense verenigingen waren vertegenwoordigd. De bedoeling was zoveel mogelijk jeugdactiviteiten te stimuleren. Ook aan de plannen tot stichting van een dorps huis werd krachtig steun verleend. In deze tijd was voorzitter ir. J.J. Hendrikse, in het dagelijks leven directielid van Twijnstra's Olie- en Veevoederfabriek, de belangrijke voorman van Jeugd-appèl.
7. Over elke speeltuin is een bijdrage te vinden in jaargang 35 nr. 3 en 4 en jaargang 36 nr. 1 van ons periodiek.
8. De voetbal- en korfbalwedstrijden en de kinderspelen onder auspiciën van de drie verenigingen waren voorbij, maar toen kwam aan het eind van het jaar nog het Kinderfestival '56. Tweemaal was de grote zaal van de Harmonie aan de Kerkweg vol met kinderen van drie tot en met zeven jaar en van acht tot en met veertien jaar; in totaal 700 kinderen.
9. De oude openbare lagere school in de Breedstraat kreeg na zijn terugtreden zijn naam. Toen de school een nieuw gebouw kreeg aan de Bolensteinstraat bleef deze naam aanvankelijk behouden, totdat de fusie volgde met de openbare lagere school in de Troelstrastraat.
Zie voor meer gegevens over burgemeester De Ruiter het artikel van Auke Hoekstra in Periodiek jaargang 33 nummer 3, pp. 35 t/m 39.

Maarssen, R.K. School P. de Hooghstraat

Het woonwagenkamp aan de Kanaalstraat

.....
Auteur: Teus van Dam

Oudere bewoners van de Friezenbuurt herinneren zich het woonwagenkamp aan de Kanaalstraat nog levendig. Janny Augustinus-Delfgou, Kees Delfgou en Teus van Dam halen herinneringen op aan het kamp en de buurtsituatie in die tijd (zie afbeelding 1). Kees Delfgou maakte een plattegrond van de situatie.

We gaan terug naar de periode van de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw. Het woonwagenkamp bevond zich op een strook land tussen de achtertuinen van de Kanaalstraat en de toenmalige Kanaaldijk-Oost langs het in 1892 in gebruik genomen Merwedekanaal (zie afbeelding 2). Het stuk land verdween in 1954 ten gevolge van de verbreding van het Amsterdam-Rijnkanaal. In 1930 werden ook de negen huizen aan de Kanaalstraat gebouwd. Na de oplevering werd het deel van de Burg. Cambier van Nootenstraat. Met de komst van het Amsterdam-Rijnkanaal in 1954 werd de straat officieel Kanaalstraat. De afscheiding tussen kamp en huizen bestond uit een gazen hek, dat precies op de erfscheiding stond, strak langs het paadje achter de huizen. De achterkant van het schuurtje van huis nr. 7 stond

bijna op de erfscheiding (zie afbeelding 2). Daardoor moesten de bewoners van 1 t/m 7 linksaf en die van de 9 t/m 17 rechtsaf om op straat te komen.

De woonwagens werden altijd met de achterkant naar het hek gezet. Ze stonden soms bijna in de tuin van de familie Delfgou. De in- en uitgang van het kamp was op de Oostkanaaldijk. Via die dijk kwam je dan vóór de witte Opbuurenbrug op de Amsterdamsestraatweg uit.

De verhouding tussen de bewoners van het kamp en de buurtbewoners was goed. Vooral de jongelui gingen goed met elkaar om. De buurt en omgeving waren een eldorado voor de jeugd. Het terrein bij het talud van de Hogebrug met zijn houten trap was een ideaal speelterrein, de boomgaard van Wim Floor leverde soms een 'gratis' appeltje en er werd gespeeld in de straten. Een straatje rond hoepelen was populair. In het kanaal werd gevisd en gezwommen; de durfals klonnen op rijnen en lieten zich heen en terug varen.

Wij herinneren ons ook nog de namen van enkele families van het kamp. Van de familie Leopold werden de kinderen getraind voor kermis- en circusattracties; bij de grote familie Vijver kon het weleens knetteren, want al die kinderen moesten om de beurt buiten in de teil. Er woonde ook een vrouw met een kindje om dicht bij haar man te zijn; die was gelegd op de Grebbeberg. Er stond een grote, bruingelakte wagen met veel bont bedengoed en achter de wagen een grote scharensleep. Er waren veel kinderen op het kamp. Eén daarvan was een ventje om 'op te vreten'. Hij heette Huibertje en had prachtige blonde krullen. Als Huibertje wegliep, ging moeder Bouwer achter hem aan maar ze kon hem nooit te pakken krijgen. Zij schreeuwde dan: "Huibert, kom naar de wagen, of ik breek je een poot!" Janny en ik weten het nog precies. Die kreten van moeder Bouwer waren in de hele buurt te horen. ●

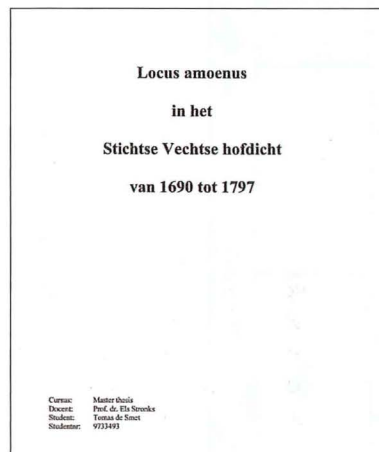

Janny, Cees en Rie op de Oostkanaaldijk in 1948.

Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM

Locus amoenus in het Stichtse Vechtse hofdicht van 1690 tot 1797

Master thesis van Tomas de Smet, Universiteit Utrecht.

Er is in de loop der jaren veel geschreven over de buitenplaatsen langs de Vecht en de tuinen daaromheen. Vanuit diverse invalshoeken is de historie belicht, zijn de bewoners benoemd en de parken en tuinen beschreven. In de glorie tijd van de buitens in de zeventiende en achttiende eeuw werd er in dichtvorm bijzondere aandacht besteed aan deze fraaie locaties langs de Vecht. Elke buitenplaats is wel genoemd in een zogenaamd 'hofdicht', een gedicht waarin de hof, dat wil zeggen de tuin, werd bejubeld en dat de basis was voor verdere bespiegelingen over de natuur, de rivier de Vecht, de eigenaar, het huis en vele andere daarmee te associëren elementen. Locus amoenus staat voor een 'lieflijke plaats', een lustoord, een paradijselijke plek, een tuin waarin men de stad en het stadse leven achter zich kan laten en op ideale wijze kan leven.

De schrijver van deze thesis raakte mede vanuit zijn functie als juridisch beleidsmedewerker ruimtelijke ordening bij de gemeente Stichtse Vecht meer dan alleen beroepsmatig geïnteresseerd in de 72 buitenplaatsen binnen de gemeente. Hij volgde een cursus

'Nederlandse Hofdichten in de Vroegmoderne Tijd' en besloot zijn master thesis te wijden aan dit onderwerp in relatie met de historische buitenplaatsen aan de Vecht.

Zijn uitgangspunt is een selectie van tien gedichten over acht buitenplaatsen langs de Vecht in de gemeente Stichtse Vecht. Het betreft Goudestein, Doornburgh, Vijverhof, Voortwijk (2x), Elzenburg, Ouwerhoek, Vroeglust en Boom en Bosch. Eén gedicht van deze tien beschrijft een reis langs de Vecht. Dit corpus hofdichten heeft hij bestudeerd en geanalyseerd. Hij beschrijft het literaire genre en op basis van literatuurstudie en zijn onderzoek benoemt hij algemene en specifieke kenmerken. Hij geeft de functie van deze kenmerken aan binnen het hofdicht en benoemt vanzelfsprekend de opvallende kenmerken van de hofdichten die buitenplaatsen in de Stichtse Vecht betreffen. Hij beschrijft hoe de teksten over de locus amoenus in de Griekse en Romeinse oudheid zijn ontwikkeld en besteedt daarna aandacht aan enkele opvallende elementen in de bestudeerde hofdichten, zoals:

- Verwijzingen naar de maatschappelijke werkelijkheid
- Moralisering en levenslessen
- Tegenstelling tussen stads- en buitenleven
- God, natuur en kunst
- Mythologische elementen en verwijzingen
- Beschrijving van de kwaliteiten en positie van de eigenaar
- De rivier de Vecht als waterstraat en levensader
- De Vechtswaan als symbool van schoonheid en een blank gemoed

In de tekst maakt de schrijver veelvuldig gebruik van citaten uit de geselecteerde hofdichten om zijn verhaal te illustreren. De volledige gedichten zijn als bijlage bijgevoegd, evenals een topografische kaart. In een compacte stijl, met een hoge informatiedichtheid, gaat hij uitvoerig in op alle aspecten van

zijn onderzoek. De kans bestaat dat de lezer soms door de bomen het bos niet meer ziet. In het laatste hoofdstuk formuleert de auteur een verhelderende samenvatting, waarmee hij doel, opzet en structuur voor de lezer weer helder maakt. Een uitgebreide literatuurlijst sluit de thesis af.

Piet Gentenaar

Hooibouw en hooibergen in de Utrechtse Vechtstreek

Hernieuwde uitgave met enkele nieuwe foto's.

Arie A. Manten. 2010.

Hooibergen in de Stichtse Vecht

Inventarisatie 2010-2015. Cultuurplatform

Vechtstreek. Peter Bos. 2015.

Het verhaal over hooibergen van Arie Manten, is in de oorspronkelijke vorm gepubliceerd in 2010 in het tijdschrift van de Historische Kring Breukelen. In datzelfde jaar volgde een vernieuwde versie met meer beeldmateriaal. Mede op basis van zijn nota 'Pleidooi voor een Hooibergenbeleid' is een proces op gang gekomen met als resultaat een rapport van Peter Bos met een inventarisatie van de hooibergen in de Stichtse Vecht en een aanbeveling vanuit het Cultuurplatform Vechtstreek. De combinatie van deze beide publicaties is onderwerp van deze bespreking.

Arie Manten verzamelde een schat aan informatie over hooibouw en hooibergen en heeft deze gegevens in een prettige schrijfstijl en een heldere structuur verwoord. Naast wat 'hooibergherinneringen' belicht hij de cultuurhistorische waarde van dit

agrarisch erfgoed en breekt een lans voor uitgebreidere aandacht ervoor. Hierbij verliest hij de actuele ontwikkelingen niet uit het oog en is enige nostalgie hem niet vreemd.

Hij beschrijft de geschiedenis van de traditionele hooibouw en de opvallende veranderingen en ontwikkelingen. Hij gaat daarna uitgebreid in op de verschillende types hooibergen die hij heeft geïnventariseerd en bespreekt de eigenaardigheden van de constructie van de 'hooibarg', vooral gekenmerkt door het aantal roedes en de vorm van de kap. Hierbij komen technische termen aan de orde zoals roede, koningssporen en buitenwijn. De afbeeldingen zijn informatief en verhelderend. Voor de historische informatie put hij onder andere uit 'Natuurlijke Historie van Holland' van J. le Francq van Berkhey 1811. Zowel de historische gebruiksfuncties en -methodes als de moderne middelen die betrekking hebben op hooibouw en hooibergen, zoals hooikanonnen en ventilatiesystemen tegen hooibroei komen aan de orde. In de Inventarisatie 2010-2015 van Peter Bos worden de stappen beschreven die geleid hebben tot de totstandkoming van het rapport en is de werkwijze toegelicht. De resultaten, de conclusies en de aanbevelingen zijn helder geformuleerd. Elementen daarbij zijn onder andere het aantal geïnventariseerde hooibergen (ongeveer 314) en de spreiding ervan, de relatie met het agrarisch bedrijf en het huidige gebruik. Er zijn ook waarden toegekend aan authenticiteit. Uit de observaties vloeien aanbevelingen voort ten aanzien van a) goede voorbeelden van hergebruik en b) elementen waarmee rekening is te houden bij onderhoud en herstel.

Het laatste deel van het rapport is het verslag van het onderzoek en de feitelijke inventarisatie. Een serie duidelijke foto's in combinatie met tekeningen, kaarten en tabellen geven een beeld van de verschillende types, kapconstructies, gebruikstoepassingen en verspreiding. In een verzamelmatrix worden al deze gegevens overzichtelijk weergegeven. Aan het eind van het rapport is een adressenlijst toegevoegd die de lezer kan helpen zelf eens een kijkje te gaan nemen. Het verhaal van Arie Manten en het rapport van Peter Bos geven samen een compleet en boeiend beeld van de hooibergen en de overblijfselen ervan in Stichtse Vecht. ●

Piet Gentenaar

Gas in Maarssen

.....
Auteur: Hans Sagel

Eind 1983 schreef Dick Dekker voor dit blad een uitstekend en uitgebreid verhaal met de titel "De Maarssense gasfabriek én de straatverlichting." Het accent op het woordje én was door de auteur zeer terecht geplaatst want de start van het fabrieksmatig produceren van (steenkool)gas in Maarssen hing zeer nauw samen met de verlichting van de openbare wegen in het dorp. Zonder de noodzaak de openbare verlichting in Maarssen, die in de negentiende eeuw nog heel pover was en door slechts een paar olielantaarns op belangrijke plekken werd verzorgd, te vervangen door verlichting door middel van gaslantaarns was er waarschijnlijk nooit een gasfabriek in Maarssen gekomen. Als in 1866 de gaslevering begint, staan er dertien gaslantaarns in het hele dorp en heeft nog geen enkel huis een gasaansluiting. Dat is nu, 150 jaar later, nu praktisch iedereen als vanzelfsprekend (aard)gas gebruikt, onvoorstelbaar.

Het genoemde artikel, jaargang 10, nr. 3, december 1983, pag. 45 t/m 52 beschrijft de gang van zaken bij het verlenen van de concessie voor de gasfabriek, vermeldt wie het benodigde geld fourneren, beschrijft de plaats van vestiging van de fabriek, noemt namen van eigenaren en directeurs, en vertelt het een en ander over het productieproces en de zeer vele voorwaarden, gesteld door de gemeente Maarssen. Eén van die voorwaarden luidt: *"Bij het schijnen van de maan zal het gas niet behoeven te branden met dien verstande dat wanneer de maan slechts in de vooravond voldoende licht geeft, de gaspitten een uur voor het ondergaan der maan moeten ontstaan zijn of wanneer de maan eerst later opkomt niet dan een uur na het opkomen der maan mogen geblust worden. In verband met het voorgenoemde zal de maan geacht worden voldoende licht te geven van de vijfde dag na nieuwe maan tot en met de vierde dag na volle maan"*. Doordat we inmiddels vele jaren verder zijn, is het mogelijk op sommige zaken die Dekker niet vermeldde of

waarover inmiddels meer bekend werd, nog eens wat nader in te gaan.

N.V. Gasfabriek Maarssen

Vanaf de start in 1866 had de gasfabriek verscheidene eigenaren en directeurs. Maar pas wanneer na stevig onderhandelen met de erven van Pieter D. Spruijt, eigenaar-directeur van 1893 tot 1903, de heer Anne Faber in 1904 het roer in handen krijgt, komt het bedrijf tot bloei. Zijn zoon Dirk Faber treedt in 1914 toe tot de directie en ook hij zal met succes, tot zijn overlijden in 1955, aan het gasbedrijf verbonden zijn. Mede door zijn huwelijk met een dochter van de Maarssense kruidenier J. de Pijper en dankzij zijn vele werkzaamheden voor de vrijwillige brandweer wordt Dirk Faber een bekende Maarssenaar. Vanaf de komst van Anne Faber in 1904 heet de zaak officieel: Naamlooze Vennootschap, Maatschappij tot het verstrekken van licht en warmte en den handel in brandstoffen 'Gasfabriek Maarssen' met als enige aandeelhouders A. Faber, D. van Leijden en E. van Leijden. Het bedrijfskapitaal van 40.000 gulden is dan voor 50 % volgestort. Behalve het gas dat uit steenkool werd gewonnen handelde de gasfabriek ook in andere brandstoffen, zie de advertentie uit 1909 (zie afbeelding 1). De genoemde cokes zijn een restproduct dat ontstaat bij de winning van gas (het zogeheten stoken van gas) uit steenkool.

N.V. GASFABRIEK MAARSSSEN

HANDEL IN
ANTHRACIET, STEEN-
KOLEN EN COKES

Advertentie uit de Gids voor de Vechtstreek, een Uitgave der Vereniging tot bevordering van het vreemdelingenverkeer te Maarssen en Maarsseveen, 1 Februari 1909. Collectie auteur.

Kantoor en woonhuis directeur op het terrein van de fabriek

Hoewel de naam van de gasfabriek voortleeft in de naam van de straat Gaslaan is van alle opstallen die ooit bij de gasfabriek hoorden maar heel weinig terug te vinden (zie afbeelding 2). Alleen het woonhuis/kantoor, ooit bewoond door de familie Faber, en nu onderdeel van de Open Hof is tot op heden gespaard gebleven.

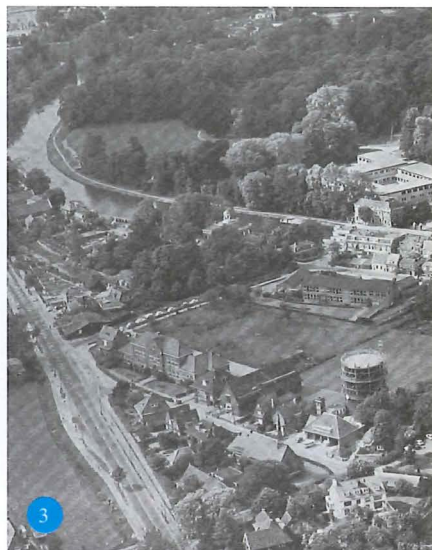
Voormalig woonhuis/kantoor gasfabriek, hoek Straatweg-Kerkweg, thans behorend bij de Open Hof. Foto: J.H. Sagel, 4 juni 2016.

Een ander markant voorbeeld van een dergelijk bedrijfsgebouw was de gashouder achter de brandweergarage die tot ver in jaren zeventig behouden bleef (zie afbeelding 3). Bijzonder was de reclameslogan 'KOOKT OP GAS', in bijna manshoge letters, die op de gashouder was aangebracht. Voor liefhebbers en kenners van de Nederlandse grammatica een mooi voorbeeld van de gebiedende wijs! Het fabrieksterrein van de gasfabriek, begrensd door Kerkweg, Straatweg en Gaslaan, nu bebouwd met woonhuizen en de kerk, is op de luchtfoto goed herkenbaar.

Gasmunten

Over de gasmuntjes schreef Dekker: "Oudere Maarsseenaars zullen zich de muntjes (waarvoor je

Gashouder, luchtfoto van een klein deel van Maarssen. Behalve de gashouder is er sinds 1975 nog wel iets meer uit het dorp verdwenen. Illustratie afkomstig van achterzijde omslag "Kijk op Maarssen" (dec. 1970 t/m dec. 1979), Contactblad tussen gemeentebestuur en inwoners. Archief: HKM.

na inworp in de verbruiksmeter een kubieke meter gas geleverd kreeg, HS), nog wel herinneren, en ook het luikje bij het kantoor van Faber, waar de muntjes, in de vorm van een vierduitstuk met een gat, (een hartje) werden aangereikt". Dat is op zich best een aardige beschrijving door Dick Dekker van de gasmunten, maar voor de hedendaagse lezer, die geen kenner en of verzamelaar van oude munten is, roept dit toch wel enige vragen op. Wie weet er nu bijvoorbeeld nog iets over vierduitstukken? Een van de benamingen voor de tot 1948 nog gebruikte, bronzen munt van 2 ½ cent. Bovendien zijn er in de loop der jaren waarschijnlijk ook meerdere soorten gasmunten in omloop geweest. Gelukkig kwam lezer en lid van de Kring, Johan de Bos uit Maarssenbroek, een

keer bij mij langs met een originele gasmunt van de Gasfabriek Maarssen. Op deze munt, diameter 2,3 cm, staat op de voorzijde het wapen van de gemeente Maarssen en het opschrift Gasfabriek Maarssen in blokletters. Op de achterzijde staat een monogram van de letters A en F, de voor- en achternaam van directeur Anne Faber. In de rand van de munt bevindt zich een kleine uitsparing (zie afbeelding 4 en 5).

Voor- en achterzijde gasmunt Gasfabriek Maarssen, omstreeks 1905. Collectie Johan de Bos, Maarssen.

door middel van gaslampen. Ook het op grote schaal koken en het verwarmen van huizen met gas is dan nog niet aan de orde. Om de omzet te verhogen kondigt Anne Faber een prijsverlaging aan van 2 cent per kubieke meter. De afnemers gaan dan voor licht- en kookgas 5 cent per kubieke meter betalen en voor muntgas wordt dat 6 cent per kubieke meter.

N.V. Gasfabriek Maarssen wordt N.V. Gasbedrijf Maarssen

Reeds in 1918 zijn er besprekingen met de gemeente Utrecht om de gasproductie naar Utrecht

MODEL H. BIJLAGE DER REKENING No. 123.

GEMEENTE MAARSSSEN.

BEVELSCHRIFT TOT BETALING.

PROVINCIE UTRECHT. De ONTVANGER der gemeente MAARSSSEN zal

No. 72 betalen aan de op bijlage dezes vermeldde persoon

DIENT 1927. wegens aankoop van het aardgaskapitaal

Afdeling 2 in de N.V. Gasfabriek Maarssen benevens inde

Hoofdstuk 7 ad 5% van het kapitaal 1 juni 1926-1 januari 1927

Paragraaf 1 Maatsk. van 11 oktober 1926 de som van

Volgnummer 269^a twee en twintig duizend

van de begroting. gulden

Zegge Dit bevelschrift wordt, mits behoorlijk voor voldaan geteekend en van de vereischte bescheiden voorzien, in de rekening over het jaar 1927 geleden.

f 03070.-

KASBOEK No. 128

VOLDAAN

den 14 maart 1927.

MAARSSSEN, 11 maart 1927.

Burgemeester en Wethouders,

Burgemeester.

Wethouder.

In 1909 begint de gasfabriek hinder te ondervinden van de opkomst van het elektrisch licht, dat in het gebruik veel handiger is dan de verlichting

Bevelschrift tot betaling der gemeente Maarssen, 11 maart 1927, getekend door burgemeester M.H. Eggink en wethouder C.E. Wolff. Voormalig archief gemeente Maarssen.

te verplaatsen. Als deze mislukken ziet het bedrijf zich genoodzaakt te moderniseren en worden in Duitsland nieuwe apparaten, waaronder een oven, aangeschaft. Nadat Anne Faber in 1925 om gezondheidsredenen aftreedt, start de nieuwe directeur Dirk Faber in 1926 besprekingen met de gemeente Maarssen, die er toe leiden dat in maart 1927 de gemeente Maarssen voor 83.000 gulden alle aandelen en de uitstaande rente overneemt, onder voorwaarde dat het gas voortaan van de Utrechtse Gasfabriek zal worden betrokken.

De N.V. Gasfabriek Maarssen wordt zodoende een distributiebedrijf en heet vanaf dan N.V. Gasbedrijf Maarssen. Tot zijn overlijden in 1955 blijft Dirk Faber directeur van het nieuwe bedrijf. Uit de

: *Als in 1866 de gaslevering
: begint staan er in het hele dorp
: maar dertien gaslantaarns
: en heeft geen enkel huis een
: gasaansluiting.*

bijlagen bij een betalingsopdracht van het college van B&W van Maarssen, in het ambtelijk jargon uit die tijd een Bevelschrift Tot Betaling, blijkt dat vooral door vererving van de aandelen het aantal aandeelhouders is gegroeid van drie naar achttien (zie afbeelding 6). Door de gemeente worden in 1927 in totaal 40 aandelen gekocht van leden van de families Van Vliet, Van Leijden, Teves, Volker en Faber. Velen van hen wonen in Nederland maar ook de buitenlandse steden Peking, Göteborg en Buenos Aires komen op de aandeelhouderslijst voor. Grootste aandeelhoudsters zijn Mevr. P.H. van Vliet uit 's-Gravenhage (zij heeft acht aandelen met een waardepercentage van 180) en Mevr. de Wed. A. Faber uit Maarssen (zes aandelen met een waardepercentage van 310). Mevrouw A. Faber-Wilhelm verkrijgt veruit de grootste som geld na de verkoop. Haar zoon Dirk, de directeur, heeft één aandeel, met een waardepercentage van 200, in 'zijn' bedrijf.

Het N.V. Gasbedrijf Maarssen, bleef kampen met ups en downs - zoals tijdens de moeilijke jaren tijdens WOII - , tot zijn overlijden in 1955, onder directie van Dirk Faber. Daarna werd de heer H. Koelman de nieuwe directeur (zie afbeelding 7).

Henk Koelman, directeur Gasbedrijf Maarssen en het Nederlands Bureau voor Waterleidingen.

Foto uit Kijk op Maarssen, Jaargang 3, nr. 4, december 1973. Archief: HKM.

Over deze directeur meldde het blad Kijk op Maarssen eind 1973: *“Op 31 oktober j.l. heeft de heer Koelman zijn functies van directeur van het Gasbedrijf Maarssen en het Nederlands Bureau voor Waterleidingen (exploitant van de waterleiding in de gemeente Maarssen) neergelegd wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Deze geboren en getogen Maarssenaar heeft bijna twintig jaar aan beide bedrijven leiding gegeven. Gedurende deze periode verdubbelde het aantal*

inwoners van Maarssen zich, maar het waterverbruik steeg tot het drievoudige. Mede door de komst van het aardgas nam het gasverbruik zelfs twintigmaal toe, thans is ruim 16 miljoen m³ per jaar. Het zal duidelijk zijn, dat een dergelijk

via een ponskaart! Een mooi voorbeeld van een inmiddels prehistorisch aandoend automatiseringssysteem. Het zou tot 1 februari 1975 (dertien maanden) duren voor de eerste afrekening van GCN kwam.

N.V. GASBEDRIJF MAARSSSEN EN N.V. NEDERLANDSCH BUREAU VOOR WATERLEIDINGEN
 Telefoon (03465) 1213-2404 Oost-Kanaaldijk 2, Maarssen Postrekeningnr 117397 t.n.v. N.V. Gasbedrijf Maarssen

NOTA voor de Heer/Mw./Fa.,
J. H. SAGEL

SCHOKKINGSTRAAT 17
MAARSSSEN

Verbruikersnummer 2093500

Het gasverbruik is berekend						Periode vaste kosten	Afrekening waterverbruik over het tijdvak			
van		tot		jaar			mnd		jaar	
dag	mnd	dag	mnd	jaar						
09	11	28	12	73	02	03	73	3	74	

GAS

Laatste stand	Vorige stand	Verbruik	Klasse de prijs in centen	Bedrag voor de m ³
1486	635	8514	7	59,57

Verschuldigd voor:

59,57	Gasverbruik
25,60	Vaste kosten water en gas
13,50	Waterverbruik
3,94	Omzetbelasting Z.O.Z.

Water		Vaste kosten gas	
Abonn. bedrag	Klas.	Vastrecht	Geiserhuur
10,10	3	15,50	

JAARAFREKENING WATERVERBRUIK

Laatste stand	Vorige stand	Verbruik	Verschuldigd voor het verbruik	Reeds in rekening gebracht	To betalen
					To restitueren

De laatste nota van N.V. Gasbedrijf Maarssen, Oost Kanaaldijk 2, Maarssen. Maart 1974. Enigszins eigenaardig werd op dat moment Nederlandsch in de naam van het waterleidingbedrijf nog steeds met "sch" geschreven. Privé-collectie auteur.

omvangrijke toename van het gas- en waterverbruik bepaalde problemen met zich meebrengt, die echter onder de bekwame directie van de heer Koelman op adequate wijze werden opgelost. Overigens zal met het vertrek van de heer Koelman vermoedelijk binnenkort ook een einde komen aan de zelfstandigheid van de beide bedrijven. Ook hier manifesteert zich de alom toenemende schaalvergroting, met als gevolg dat Maarssen waarschijnlijk over enige tijd zijn water van het Waterleidingbedrijf Midden-Nederland (WMN) en zijn gas van het Gasbedrijf Centraal Nederland (GCN) zal gaan betrekken".

Gas- en waterbedrijf verkocht

Binnen een jaar nadat het bovenstaande was gepubliceerd besloot de gemeenteraad van Maarssen inderdaad de beide nutsbedrijven voor een bedrag van f 859.531,00 aan WMN en GCN te verkopen. Met als gevolg dat eind 1974 voor de laatste keer bij de Maarssense huishoudens en bedrijven een nota van N.V. Gasbedrijf Maarssen en N.V. Nederlandsch Bureau voor Waterleidingen werd bezorgd (zie afbeelding 8). Een nota

Wat gaan we doen met 8 ½ ton?

De in 1974 nieuw verkozen gemeenteraad ging voorzichtig van start en besloot, misschien ook wel om een beetje goed over te komen bij de kiezers, over de mogelijke besteding van de meevaller van 8 ½ ton eerst de mening van de inwoners te polsen. Door middel van een met het blad Kijk op Maarssen meegestuurd antwoordkaartje werd de Maarssenaren gevraagd hun visie hierop te geven. Hierbij kon men kiezen voor verschillende ideeën, zoals een wijkactiviteitencentrum in Maarssen, een dorps huis in Tienhoven, de aanleg van een kinderboerderij aan de Oostwaard, een verwarmd openlucht zwembad in Maarssen-Oost, aankoop en aanleg van een terrein voor volkstuinen en een park rond Endelhoven, die al in de raad waren genoemd. Ook kon men zelf een geheel nieuw doel bedenken. Deze gulheid van het gemeentebestuur sprak de inwoners blijkbaar wel aan! Ruim 700 kaartjes werden ingestuurd met een veelheid aan wensen. De meeste stemmen werden uitgebracht voor het openlucht zwembad, dat er echter nooit is gekomen. Maar ook het item volkstuinen scoorde erg goed. Opmerkelijk

was de suggestie van een inzender die opteerde voor: "Een week gratis eten en drinken voor alle bewoners!" Op de vierde plaats eindigde de bouw van een activiteitscentrum in Maarssendorp, waarvoor overigens door velen al jaren werd geijverd. Voor dit idee werd na de nodige discussie ook door het College van B&W en de gemeenteraad gekozen. In mei 1982 werd het gemeentelijke sociaal-cultureel centrum aan het Harmonieplein door wethouder Peter Rombouts geopend en kreeg het bij die gelegenheid de naam: 'Het Zand'. Hoe het met dit aanvankelijk zeer succesvolle, inmiddels al weer jaren gepri-vatiseerde culturele centrum ging en gaat is een verhaal apart. Wellicht een uitdaging voor een andere schrijver om hier eens in te duiken.

Reclame voor gasgebruik

Aardgas werd door de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) pas vanaf 1948 gevonden in de Nederlandse bodem. Eerst na de ontdekking van het Groningerveld in 1959, met zijn enorme voorraden, werd het interessant het gas te gaan gebruiken voor industrieel- en huishoudelijk gebruik. Op 8 december 1962 was de eerste levering van het Groningse gas een feit. In een geweldig tempo werd daarna nagenoeg heel Nederland op aardgas aangesloten. Huishoudelijke apparaten werden voor het gebruik van aardgas omgebouwd of zo nodig door nieuwe apparaten vervangen en vrijwel heel het land ging over op een gasgestookte cv-installatie. Voor het gebruik van het veel schonere gas, in plaats van olie of steenkool, behoefde nog maar weinig reclame te worden gemaakt. Dat was voor de komst van het aardgas wel anders geweest. Vele gezinnen, vooral in de buitengebieden, hadden toen nog

geen gasaansluiting of vonden het gebruik van gas te duur. De directeuren van de vele gasbedrijven, zoals eerder beschreven ook die in Maarsse die werkten met advertenties en de tekst 'KOOKT OP GAS' op de gashouder, zagen zich daardoor voor 1960 wel genoodzaakt reclame te maken voor hun product. De heer A.A. Cense, Directeur der Gemeente Bedrijven in Zandvoort, pakte deze zaken voortvarend aan. Hij schreef daarom voor zijn afnemers een Bakboek voor de Gasoven tevens Handleiding voor de Moderne Kookmethode. Uit de derde druk van dit werkje (Uitgave 5 april 1939, door Gertenbachs Drukkerij Zandvoort) tot slot van dit verhaal nog een heerlijk, ouderwets bakrecept voor zandmoppen (zie afbeelding 9). ●

24		BAKRECEPTEN
ZANDKOEKJES. (2 platen).		
3 ons bloem		f 0.08
2 ons boter		„ 0.32
1 ons basterdsuiker		„ 0.06
	gasverbruik	„ 0.03
± 5½ ons koekjes voor		f 0.49
Bereiding:		
(Het deeg met de handen kneden.)		
Eerst kneedt men de boter met de suiker tot een zachte massa, daarne steeds knedende het meel er aan toevoegen.		
Het aanrecht met meel bestuiven en hier het deeg op uitrollen tot ongeveer ¼ cm., hierna moet het deeg een uur rusten.		
Ook de rol regelmatig met meel bestuiven.		
Met een glaasje de koekjes steken en deze op het beboterde bakblik leggen.		
Mocht men bezwaar maken tegen het uitrollen (bij velen blijft namelijk het deeg toch nog aan de deegrol vastkleven), dan kan men ook van het deeg een rol vormen, deze laten bekoelen en hiervan plakjes snijden van ¼ cm.		
Voorverwarmen: 5 à 7 minuten.		
Ovenbranders: onderwarmte.		
Temperatuur: 180 gr. (warm).		
Baktijd: 20—25 minuten.		
Plaats in de oven: boven.		

Pagina 24 uit het Bakboek voor de Gasoven, etc. Uitgave 1939. Verzameling Mw. S. Sagel-Van Heerden, Maarssen.

.....
Auteur: Hans Sagel

Gidsen Agnesgroep 1948-1950

Deze kleine, zwart-wit foto (afm. 6,5 x 10,5 cm), die door het grote aanbod helaas wat al te lang op de stapel is blijven liggen, werd de Kring een paar jaar geleden geschonken door mevrouw Feem van Maarseveen-Siero (1934). We zien volgens Feem een groep gidsen en tieners van de Agnesgroep (R.K. padvindsters) omstreeks 1948-1950 gefotografeerd op het inmiddels al jaren verdwenen gymnastiekveld bij de Gaslaan. De bebouwing, waar de dames voor staan, ligt aan de Bolensteinestraat, ongeveer op de plaats waar vroeger de boerderij van de familie Kroon was. Geheel rechts en links op de foto zijn nog hooibergen te zien. Mogelijk beide van de in 1972 afgebroken boerderij. Al met al een nostalgisch beeld van het vroegere Maarssen waar menigeen nog met veel genoeg en heimwee aan terugdenkt. Nu vinden we hier sinds de jaren tachtig het Harmonieplein, met bibliotheek, scholen, zalencomplex/theater, winkels, horeca en woningen. Volgens sommige 'geleerden', deskundig op het gebied van ruimtelijke ordening en projectontwikkeling, een mislukt stedelijk concept waar nodig veel aan gesloopt en vertimmerd moet worden. Maar helaas, het gebied zal er mijns inziens ook dan zeer waar-

schijnlijk niet veel beter of mooier van worden. De gemaakte fout, te grootschalig, te hoog gebouwd, niet dorps genoeg zal niet meer hersteld kunnen worden. Wat er ooit was, zal in ieder geval niet te-

rugkomen. Opvallend is het dat op de foto alleen de leidsters een uniform lijken te dragen. De meisjes hebben allen een keurige, zomerse jurk aan, die zo op het eerste gezicht niet erg geschikt lijkt om het padvindstersspel te gaan spelen. Wat zou er aan de hand zijn? Is er misschien een foto gemaakt van de allereerste bijeenkomst? Zijn de uniformpjes nog niet klaar? Wie het weet mag het zeggen! Geweldig fijn is het ditmaal te kunnen melden dat de schenker op een briefje bij de foto alle namen van de dames noteerde. Met genoeg schrijf

ik ze van haar over. Bovenste rij, van links naar rechts, Truus van Wensen (leidster), Corrie van Putten, Riek Niers (met vlag), Mien van Wamel, Paula Cornelissen, Jannie Koeman, Anneke van Hattum, Sjaan van Niekerk, Riek Radings, Gerda van Putten, Nel van der Kant (leidster). Middelste rij, v.l.n.r. Coby Koopmans (met vlag), Corrie van Klooster, Door Agterberg, Mia van Niekerk, Riek Beljaars, Annie Blaauw (met vlag). Zittend v.l.n.r. Jopie Steenbrink, Greetje van de Brink, Feem Siero, Riet Blaauw. Tijdens een gezellig telefoongesprek, dat ik in mei 2016 had met Feem van Maarseveen, is het antwoord op de hierboven gestelde vraag over de uniformen van de gidsen, snel te geven. "We hadden toen helemaal nog geen uniformen! Zo kort na de Tweede Wereldoorlog was alles nog heel schaars en op de (distributie) bon."

Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, e-mail: J.H.Sagel@kpnplanet.nl ●

het oude regthuys

eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarsse

HAIRFASHION MAARSSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSSEN.NL

OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSSEN

Inkoop - Verkoop - Interieurinrichting

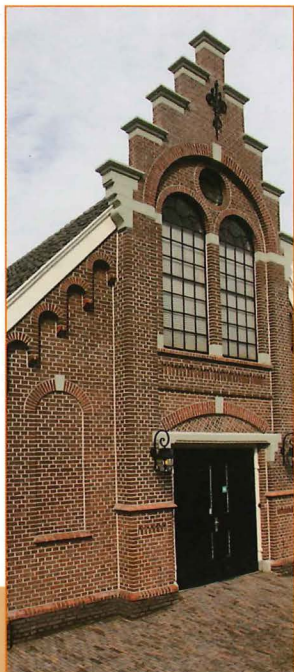
Discreet
Betrouwbaar
Professioneel

www.jeuneantiques.com
info@jeuneantiques.com
Tel. 06-47963366

Breedstraat 26 Maarssen

Wij lopen met u mee, in alle rust en vol aandacht.

De emoties zijn vaak zo overweldigend, het verdriet zo groot. Juist dan is het fijn als er iemand met u meeloopt, iemand die samen met u de tijd neemt om vorm aan het afscheid te geven. Wij luisteren naar u, helpen u en steunen u als het allemaal even te veel wordt.

Iedere stap die wij zetten, zetten we samen met u, in alle rust en vol aandacht. Zo ontstaat een persoonlijke uitvaart; een afscheid dat op een zachte manier deel gaat uitmaken van uw dierbare herinneringen. Een afscheid waarover u later kunt zeggen dat het goed was, omdat ieder detail zo precies aansloot bij uw wensen.

Op onze website vindt u meer informatie over onze manier van werken. Wilt u liever een persoonlijk gesprek? Bel ons dan voor een afspraak.

Snijders Uitvaartonderneming b.v.
telefoon: 0346 – 580132 (dag en nacht bereikbaar)

UITVAARTONDERNEMING SNIJDERS B.V.

Rouwcentrum en kantoor:
Kerkweg 14, 3603 CM Maarssen,
telefoon: 0346 - 580 272
fax: 0346 - 580 250
info@snijdersuitvaart.nl

Lid van REQUIEM UITVAARTZORG

Ritter
MAKELAARDIJ

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheek
verhuur • nieuwbouw

Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
 erarittermakelaardij
 @ERA_Ritter

